

Бојана Вукотић
Народна библиотека Србије,
Београд

ПЕРИОДИКА У МРЕЖИ ЈАВНИХ БИБЛИОТЕКА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Поред монографских публикација, серијске публикације представљају један од основних фондова јавних библиотека. Серијске публикације као главни носиоци актуелних информација и најновијих научних сазнања су од изузетног значаја за развој свих научних дисциплина зато што су такве информације знатно мањег обима од књига и што часописи брже излазе. Чест је случај да се у једној периодичној публикацији могу наћи подаци који нигде више нису публиковани. Са друге стране, локална штампа као пратилац свих збивања доприноси проучавању историјске и културне баштине. Зато су серијске публикације све траженији фонд сваке јавне библиотеке.

Потреба за периодиком обележила је и сам почетак формирања српског библиотекарства. Прва српска читалишта (касније, од 1866. године, читаонице) су испуњавала функцију јавних народних библиотека, а редовна набавка нових књига и домаћих и страних новина била је основна обавеза сваког читалишта. Периодика је у јавним библиотекама по значају увек била равноправна књигама; штавише, библиотеке у Србији су и настале као читаонице за серијске публикације – читалишта су оснивана у Србији крајем четрдесетих година “поради читања новина и књига и поради међусобног сообрашћенија”¹. Читалишта су била друштва чији је циљ било заједничко набављање новина и књига за читање – о Читалишту београдском, на пример, Десанка Стаматовић каже: “Набавка новина била је једна од редовних активности Читалишта. Кроз свих четрдесет осам година активног рада, и у периоду после српско-турских ратова, када метеријално стање читалишта све више слаби, увек су средства издвајана за куповину новина. То је била једина ставка коју су и управни одбор и главне скупштине увек одобравали”²

Сва читалишта у Србији у току свога рада примала су око 220 наслова на језицима наших народа и око 236 наслова на 14 страних језика (на немачком језику 88 наслова, на руском 49, на француском 38, на бугарском 15, на чешком 11, на грчком 7, на италијанском и словачком по 5, на енглеском, мађарском и пољском по 4, на лужичко-српском и турском по 2, на румунском 1 наслов).³ Од домаће периодике читалишта су редовно набављала скоро све наслове: *Новине србске* (46), *Исток* (45), *Будућност* (37), *Застава* (37), *Тежак* (34), *Српске званичне новине* (32),

¹ Стаматовић Десанка: *Читалишта у Србији у XIX веку*. – Београд : Народна библиотека Србије, 1984, стр. V

² Стаматовић Десанка: *Читалишта у Србији у XIX веку*. – Београд : Народна библиотека Србије, 1984, стр. 153

³ Стаматовић Десанка: *Читалишта у Србији у XIX веку*. – Београд : Народна библиотека Србије, 1984, стр. 119/120

Јавор (28), *Београдске новине* (27), *Видовдан* (27), *Школа* (27), *Глас Црногорца* (24), *Српска зора* (24), *Сион* (23), *Глас јавности* (22), *Домишљан* (21), *Сељак* (19), *Стармали* (19), *Порота* (18), *Рад* (18), *Српски лист* (18), *Хришћански весник* (18), *Отаџбина* (14), *Ново доба* (13), *Србадија* (13), *Јавност* (12), *Обзор* (12), *Глас народа* (11).

Новине и часописе на страним језицима примало је 28 читалишта (са нередовним континуитетом)⁴ – најпопуларнији наслови стране периодике у српским читалиштима били су: *Pesther Lloyd*, *Leipziger illustrierte Zeitung*, *Politik*, *Über Land und Meer*, *Tagblatt*, *Kikiriki*, *Illustrierte Zeitung*, *Die Presse*... Страна периодика у Читалишту београдском обухватала је укупно 172 наслова, док је Читалиште крагујевачко бележило 197 наслова новина и часописа, од којих су 74 страна, а Официрска читаоница у Крагујевцу 1886-1894 године, поред 65 домаћих, набављала је и 29 страних периодичних публикација.

И сама чињеница да су прва српска читалишта као претече јавних библиотека основана у првом реду ради читања штампе и да су набављала, чак и за данашње услове, значајан број наслова домаће и стране периодике, довољан је аргумент за тврдњу да је неопходно да периодика постане, поред књига, основни фонд сваке јавне библиотеке.

Правни оквир за проучавање периодике

Закони

Према *Закону о библиотечкој делатности*⁵ (члан 1, став 2) библиотечка делатност, поред осталих облика библиотечке грађе, обухвата прикупљање, обраду, чување и коришћење **часописа и новина**, дакле серијских публикација. У члану 16. *Закон* прописује да се обрада библиотечке грађе (па тако и обрада периодике) врши на јединствен начин, према међународним стандардима. О библиотечкој грађи воде се: књига инвентара и алфабетски (азбучни, абecedни) каталог, као и други каталози (члан 17, став 1). Једана од матичних функција у библиотечкој делатности је вођење каталога библиотечке грађе (члан 26, став 1, тачка 2); *Закон* одређује и казнене одредбе (члан 29. став. 1, тачка 2) за библиотеку и за руководиоца ако не води књигу инвентара и алфабетски (азбучни, абecedни), као и друге каталогe.

У члану 26 *Закона о културним добрима*⁶ (Стара и ретка књига) наводи се: Стару и ретку књигу сачињавају: рукописи, рукописне и штапане књиге, **периодика** и друга библиотечка грађа настала до краја 1867. године, ретке књиге,

⁴ Стаматовић Десанка: *Читалишта у Србији у XIX веку*. – Београд : Народна библиотека Србије, 1984, стр. 120

⁵ *Службени гласник РС*, бр. 34/94

⁶ *Службени гласник РС*, бр. 71/94

одређени примерци **периодичних** издања и друге ретке библиотечке грађе настале и после ове године, одређена библиотечка грађа која се на основу овог закона доставља овлашћеној библиотеци као обавезни примерак и документација о њој, као и посебне библиотечке целине које су због свог садржаја, уметничке, културне и историјске вредности значајне за науку и културу.

Подзаконска акта

*Правилник о евиденцији библиотечке грађе*⁷ прописује врсте и садржаје књига инвентара, врсте каталога и начин њиховог вођења, као и начин вођења централног каталога библиотечке грађе и податке који се у њега уписују. Књиге инвентара посебно се воде за сваку врсту библиотечке грађе (члан 2, став 1); књига инвентара за **серијске публикације** води се на Обрасцу 2 и садржи рубрике у које се уносе: редни број, датум, наслов, поднаслов, место издавања, држава, годиште, година, свеска (том), број свезака, димензије, повез (повезано, неповезано), начин набавке (обавезни примерак, куповина, размена, поклон), цена, сигнатура и напомена (члан 2, став 1, тачка 2). Библиотеке чије је пословање аутоматизовано, израђује инвентарске листе након завршене обраде, а на основу података унетих у базу приликом наруџбине, пријема и обраде библиотечке грађе (члан 4, став 5). У члану 5 прописано је да се за монографске публикације, серијске публикације, некњижну и другу библиотечку грађу, воде алфаветски (азбучни, абecedни), стручни, предметни и други каталози (лисни или електронски).

Јединствен начин обраде библиотечке грађе заснива се на примени: 1) јединствене каталошко-библиографске обраде према међународним стандардима за библиографски опис – ISBD (International Standard Bibliographic Description) – Међународни стандард за библиографски опис – Серијске публикације ISBD(S)⁸; Међународни стандард за библиографски опис – Саставни делови ISBD(CP) и 2) јединствене стручне класификације публикација према правилима Универзалне децималне класификације УДК.

Правилник даље даје детаљна упутства о лисном каталогу: од формата каталошког листића, преко прецизног навођења садржаја (одредница, подручја каталошког описа), до система ређања листића у каталогу. Библиотеке чије је пословање аутоматизовано могу имати само електронски каталог, уместо лисних – ОПАС – који по врсти, обиму и квалитету података функционално замењује све набројане лисне каталоге.

*Правилник о ближим условима за чување библиотечке грађе*⁹ у члану 15 наводи: Књиге, новине и часописи повезују се, а остала библиотечка грађа заштићује се одговарајућим омотима или смешта у картонске кутије. До

⁷ Службени гласник РС, бр. 7/95

⁸ Односно од 2004. године ISBD(CR)

⁹ Службени гласник РС, бр. 63/94

повезивања, новине и часописи чувају се у привременим корицама, с исписаним насловом, годиштем и бројевима свезака. При повезивању периодичних публикација води се рачуна о томе да дебљина повезане целине не буде већа од 8,5 цм за часописе мањег формата, а 5 цм за новине и часописе већег формата. Члан 21, ставови 1 и 2: Оштећена библиотечка грађа, коју није оправдано расходовати, упућује се, у зависности од стања, на конзервацију и рестаурацију у Народну библиотеку Србије, односно у Библиотеку Матице српске. Преповез, конзервација и рестаурација поступци су који се примењују на оштећеној библиотечној грађи ради продужавања века њеног трајања и употребљивости. Члан 22, став 1: У циљу заштите библиотечке грађе и уштеде у простору, ретка и библиотечка грађа фолио формата микрофилмује се и користи у форми микрооблика.

Стандарди

*Стандарди за народне библиотеке*¹⁰ исказују минималне услове за рад народних библиотека. Све библиотеке су дужне да се придржавају прописаних стандарда, а оснивачи у општинама да обезбеде библиотекама одређене услове за њихов нормалан рад.

Када је у питању простор, *Стандард* предвиђа да целокупан фонд библиотеке (па тако и фонд периодике) мора да буде заштићен од свих физичких, хемијских и биолошких оштећења, као и од крађе и других видова уништења.

У зависности од величине библиотеке, читаонички простор може бити јединствен, или библиотека има више читаоница различите намене, од којих једна може бити и **читаоница периодике**. Пожељно је да се читаоница периодике, уколико постоји, налази у приземљу библиотеке. У читаоници периодике треба обезбедити простор за слободно изложене новине и часописе (текућа издања). Читаоница штампе може бити опремљена клуб-гарнитурама уместо уобичајених читаоничких столова и столица. Читаоница периодике треба да има одговарајуће регале за текућа периодична издања која су у слободном приступу. И у дечјем одељењу у оквиру библиотечке опреме потребно је обезбедити један или више регала за часописе и новине.

Регали за књиге и за увезану периодику су, према *Стандарду*, основна библиотечка опрема за чување и ускладиштење библиотечког материјала. Ширина полице за увезану периодику износи 40-45 цм. На 1 м полице може да стане 3-4 часописа, односно 18-24 свезака. Столови у читаоници периодике могу имати и додатне, расклапајуће држаче (наслоне) за часописе и новине. Неопходну опрему за излагање библиотечког материјала чине витрине и панои.

Све веће библиотеке у насељима од преко 20.000 становника треба да имају и апарат за копирање и основну књиговезачку опрему (књиговезачки нож, пресу и сетове слова); веће књиговезнице треба да имају и машину за шивење табака књига и периодике.

Општинске народне библиотеке у свом фонду треба да имају најзначајнију и актуелну литературу из свих области знања и уметности како би подстакле

¹⁰ *Заједница библиотека*, бр. 1-4/87

интересовање и задовољавале укусе и потребе различитих образовних и културних нивоа становништва; фонд библиотеке сачињавају пре свега: књиге, **периодичне публикације** као и неконвенционални библиотечки материјал. Свака општинска народна библиотека мора имати фонд периодичних публикација чија величина зависи од броја становника и специјалних потреба:

Табела 1: Величина фонда серијских публикација

Број становника	Број наслова периодичних публикација
од 3.000 до 5.000	најмање 10 наслова домаћих периодичних публикација
од 5.000 до 20.000	најмање 15-30 наслова домаћих периодичних публикација
од 20.000 до 50.000	најмање 40 наслова домаћих и страних периодичних публикација
преко 60.000	најмање 50 наслова домаћих и страних периодичних публикација

Табела 2: Обавеза чувања фонда периодичних публикација

Број становника	Чување фонда периодичних публикација
до 5.000	не чувају у својим фондовима периодичне публикације
од 5.000 до 20.000	чувају часописе и најзначајније наслове новина за последњих 10 година
преко 20.000	чувају фонд периодичних публикација

Библиотека на чијој територији живе припадници народности дужна је да у свом фонду обезбеди и периодичне публикације на језицима народности. За више од 500 становника *Стандард* предвиђа најмање један наслов на њиховом језику.

Општинска народна библиотека обавезно прикупља и завичајну грађу која се односи на њено подручје – у овај, завичајни фонд, такође спадају и периодичне публикације.

Општинска народна библиотека је обавезна да сваке године обнови набавку локалних периодичних публикација, водећих републичких часописа и новина као и дечје штампе.

Библиотека је, поред осталог, дужна и да стално излучује дотрајале и застареле и безвредне (за одређену средину) наслове из књижног фонда и **фонда периодичних публикација** као и оне који се не користе и то до 3% од целокупног фонда књига годишње; проценат отписа овог библиотечког материјала библиотека може да повећа уколико тако одреди својим нормативним актом. Застарели књижни фонд и периодичне публикације при расхоровању библиотека је дужна да понуди највећој библиотеци у региону или Народној библиотеци Србије.

Фонд периодике, као и остали фондови библиотеке, мора бити инвентарисан, каталогизиран и класификован и смештен према утврђеним стручним правилима. Библиотеке које у својим фондовима чувају периодичне

публикације воде каталоге: 1) по наслову и 2) стручни по УДК. Библиографски опис књига и периодичних публикација и осталог библиотечког материјала обавља се према важећим правилима и међународним стандардима.

Општинска народна библиотека која се налази у насељу од преко 40.000 становника обавезно организује посебне службе, односно одељења за: одрасле, дечје, **периодику**, завичајно, матично и друга.

И фонд стационираног библиотечког огранка, према *Стандарду*, треба да садржи периодичне публикације. Структура фонда треба што је могуће више да одговара социо-културолошком профилу становника. Периодичне публикације се набављају у оквиру фонда општинске народне библиотеке и сачињавају га истакнути дневни листови, општински листови (или фабрички уколико је огранак у радној организацији), као и истакнути часописи који својим садржајем одговарају потребама становништва одговарајућег насеља (нарочито се води рачуна у срединама где се становништво бави пољопривредном производњом). Број наслова који се набавља зависи од броја становника и у насељима од 3.000 набавља се највише 10 наслова. Библиотечки огранци нису у обавези да у својим фондовима чувају периодичне публикације. У срединама где живе припадници народности, *Стандард* предвиђа најмање 1 наслов на њиховом језику у библиотечком огранку. Целокупан фонд треба да буде у слободном приступу и сређен по УДК. Књижни фонд огранака мора бити инвентарисан, каталогизиран и смештен према утврђеним стручним правилима.

Упутства

Упутство о ревизији и отпису библиотечке грађе Народне библиотеке Србије прописује начин вршења ревизије и отписа библиотечке грађе и усклађивање стања из материјалног инвентара са стварним стањем које се утврђује ревизијом. Под библиотечком грађом сматрају се: књиге, **часописи и новине**, списи, музичка дела...

Прилог *Упутству* су *Методи ревизије библиотечког материјала* - препорука одговарајућих метода за различите фондове и типове библиотека (међу њима и за фонд периодичних публикација).

Упутство за обраду библиотечке грађе Народне библиотеке Србије прописује примену стандарда које препоручује IFLA за библиографски опис публикација – ISBD(S), односно ISBD(CR) за опис серијских публикација и ISBD(CP) за опис саставних делова (аналитичка обрада чланака из периодике). Прописано је формирање и вођење алфаветских и стварних каталога; између осталог, дато је и детаљно упутство за израду библиографског описа серијских публикација са *Оквирном схемом ISBD(S)-а* и упутство за библиографски опис саставних делова публикације праћено *Схемом описа саставног дела*.

Предмет и циљ анализе

Сврха ове анализе је да укаже на битне проблеме библиотечке делатности у области набавке, обраде, чувања, заштите и давања на коришћење серијских публикација у јавним библиотекама Републике Србије. Резултати анализе требало би да омогуће континуирано проучавање и праћење актуелних проблема у овом делу библиотечке делатности. Циљ анализе је да се дође до података који ће дати одговоре на питања:

- Каква је организација одељења и служби које се баве периодиком у јавним библиотекама
- Колики је обим и каква је структура фондова периодике у јавним библиотекама Републике Србије
- Колики је обим и који су проблеми набавке серијских публикација у јавним библиотекама
- Проблеми стручне обраде: евиденција, инвентарисање и каталожка обрада
- Информациони инструменти – лисни и електронски каталози серијских публикација
- Проблеми смештаја и чувања серијских публикација
- Проблеми коришћења
- Рад на информисању и популарисању серијских публикација у јавним библиотекама
- Стручна усавршавања библиотечког особља за рад са серијским публикацијама

Предмет анализе су фондови, збирке и одељења периодике у мрежи јавних библиотека Републике Србије. Обухваћене су све јавне библиотеке: општинске народне библиотеке, њихови огранци, месне и друге јавне библиотеке и библиотеке са универзалним фондом у радним организацијама.

Методолошки оквир

Истраживањем је обухваћено 615 јавних библиотека (250 у Војводини и 365 у Централној Србији), и то: 148 самосталних народних библиотека (41 у Војводини и 107 у Централној Србији), организационе јединице општинских домова културе или културних центара које врше функцију општинске народне библиотеке у 14 општина Србије (4 у Војводини и 10 у Централној Србији), 381 стационирани огранак народних библиотека (183 у Војводини и 198 у Централној Србији), месне библиотеке којих има 35 (14 у Војводини и 21 у Централној Србији), и библиотеке са општим фондом у предузећима – има их 37 (8 у Војводини и 29 у Централној Србији).

Библиотеке са подручја косовско-метохијских округа од интервенције НАТО снага на Косову 1999. године и успостављања међународног протектората на том подручју због недостатка података нису обухваћене анализом.

Извори података

Анализа фондова периодике у јавним библиотекама у Републици Србији израђена је на основу следећих извора:

- Статистички подаци које су матичне библиотеке доставиле Народној библиотеци Србије за базу *Мрежа библиотека Србије* (МБС)
- Записници о извршеном стручном надзору које матичне народне библиотеке достављају Народној библиотеци Србије
- Записници о извршеном стручном надзору који су извршили овлашћени представници Народне библиотеке Србије над јавним библиотекама у мрежи
- Годишњи извештаји о раду и планови рада које јавне библиотеке достављају Народној библиотеци Србије
- *Обим и структура библиотечке делатности у СР Србији ван територија САП у 1985. години*, анализа коју је израдио Одељење за унапређење и развој библиотечке делатности Народне библиотеке Србије

Одређење појмова

Међународни стандард за библиографски опис серијских публикација одређује појам **серијске публикације** као: “Континуирани извор који се објављује узастопно у одвојеним свескама или томовима, обично нумерисаним, и нема унапред предвиђен завршетак. Примери серијских публикација су часописи, магазини, електронски часописи, континуирани адресари, годишњи извештаји, новине и монографске серије”¹¹

Серијске публикације су, дакле, публикације које излазе у периодичним свескама или књигама, имају нумеричке ознаке, а чије излагање није временски ограничено; обухватају часописе, новине, зборнике, годишњаке, календаре, алманахе, годишње извештаје, статистичке билтене, радове академија и др.

Појам **јавне библиотеке** у *Закону о јавним службама* (Сл. гласник РС, бр. 42/91) и *Закону о библиотечкој делатности* (Сл. гласник РС, бр. 34/94) дефинисан је као самостална јавна установа у области културе за чије су оснивање и рад одговорни органи локалне општинске самоуправе.

Према међународним документима, “Јавна библиотека је организација коју оснива, подржава и финансира заједница, било преко локалних, регионалних или државних органа управе, или кроз друге начине друштвеног организовања заједнице. Она обезбеђује приступ знању, информацијама и производима људског духа, путем различитих извора и услуга, и подједнако је доступна свим

¹¹ ISBD(CR) : Међународни стандардни библиографски опис серијских публикација и других континуираних извора : прерађено издање ISBD(S) Међународни стандардни библиографски опис серијских публикација. – Београд : Народна библиотека Србије, 2004, стр. 23

припадницима заједнице, без обзира на расу, националност, старосно доба, пол, веру, језик, инвалидност, економски и радни статус, и образовни ниво.”¹²

Метод

Основни метод који је примењен у прикупљању података за израду анализе је проучавање писаних извора (извештаја о раду јавних библиотека и записника о надзору над стручним радом), допуњено статистичким подацима из базе МБС. Прикупљани су следећи подаци:

- подаци о просторијама и читаоницама периодике
- подаци о библиотечкој опреми – дужна полица (у дужним метрима) за новине и часописе, број читалачких места
- рачунарска опрема за обраду библиотечке грађе
- подаци о библиотечком кадру који се бави серијским публикацијама
- обим фонда – укупан број наслова часописа и новина у фондовима периодике појединих библиотека
- подаци о структури фонда периодике – најчешћа подела фонда серијских публикација у јавним библиотекама је подела на часописе и новине
- податак о страној периодици у фонду
- текућа набавка – број наслова часописа и новина набављених у 2005. години
- видови набавке периодике
- постојање књига инвентара за серијске публикације
- присутност каталога за серијске публикације и врсте каталога
- услови и начин смештаја серијских публикација
- број позајмљених серијских публикација у 2005. години

Поређење података о фондовима периодике вршено је:

- хронолошки (1997-2005)
- територијално (по окрузима и општинама) и
- садржински – проблеми простора и опреме, проблеми набавке, карактеристике фондова, стручна организованост (инвентари, каталози), питања кадрова, карактеристике коришћења.

¹² *IFLA/UNESCO смернице за развој јавних библиотека*. – Београд : Народна библиотека Србије : Библиотека града Београда, 2005. – Стр. 9

РЕЗУЛТАТИ АНАЛИЗЕ

Организациони оквири

Према Стандардима за народне библиотеке општинска народна библиотека која се налази у насељу од преко 40.000 становника обавезно организује посебне службе, односно одељења за одрасле, дечје, **периодику**, завичајно, матично и друга. У Републици Србији 59 општина (44 у Централној Србији и 15 у Војводини) испуњава овај услов, па би тако 59 народних библиотека у овим општинама требало да имају, између осталог, и одељење периодике.

Постојање одељења периодике обухвата: фондове часописа, фондове новина које се чувају, текућу периодику, читаоницу периодике, простор за смештај (део периодике у депоу, део у читаоници – текућа периодика), раднике на обради и пословима издавања периодике и информационе инструменте. Међутим, мали је број јавних библиотека, чак и матичних, који испуњавају све ове услове. Према анализи Наташе Малешевић¹³ рађеној на основу анкете матичних библиотека Одељење периодике приказано је у организационим шемама пет библиотека (Ниш, Пожаревац, Бор, Београд, Краљево), док се у организационим шемама других библиотека налази у склопу другог одељења или уопште није приказано.

Недостатак простора, недостатак опреме и недовољан број особља су најчешћи разлози што библиотека није издвојила одељење периодике као посебно у оквиру организације својих послова. Недостатак простора и неадекватан смештај већ дуги низ година је, на пример, основна препрека за формирање овако организованог одељења периодике у Библиотеци шабачкој која иначе има врло богат фонд периодике.

Због недостатка простора, један број библиотека набавља периодику, али је не чува трајно у својим фондовима. Библиотеке у саставу Библиотеке града Београда, на пример, редовно добијају по тридесетак наслова из откупа Секретаријата за културу Градске скупштине, али у већини београдских библиотека нема услова за смештај периодике јер библиотеке немају магацине, па се у њима често овај фонд не инвентарише и не обрађује каталошки.

Не поседује ни свака јавна библиотека у Србији фонд периодике – према бази МБС укупно 12 општинских библиотека у Републици Србији (Сечањ, Шид, Петровац, Бољевац, Ћићевац, Бабушница, Бела Паланка, Прешево и београдске општинске библиотеке у општинама Врачар, Барајево, Гроцка и Чукарица) или 7,4% од укупног броја општинских јавних библиотека немају фонд периодике у оквиру својих фондова. Неразвијене општинске библиотеке, огранци народних библиотека, месне библиотеке, библиотеке у радним организацијама, најчешће набављају по неколико дневних листова који се користе, али се не чувају, па ове библиотеке немају фондове серијских публикација.

¹³ Наташа Малешевић: Организациона структура матичних библиотека : покушај анализе. – У: *Бележница*. – ISSN 1451-2379. – Год. 8, бр. 15 (лето/зима 2006), стр. 26-28

Још је већи број библиотека које набављају периодику, чувају је и дају на коришћење, али је не инвентаришу и немају каталоге као основне инструменте информисања. О периодичним публикацијама у овим библиотекама најчешће немамо статистичке податке или су они непоуздани – понеке библиотеке уместо броја наслова достављају податке о броју свезака, па је слика о величини фонда серијских публикација донекле нереална.

Библиотеке које немају издвојено одељење периодике, а ову грађу редовно набављају, правилно обрађују, чувају и дају на коришћење најчешће су организоване тако да сва одељења и све службе раде заједно. Ово је организација која се обично примењује у малим библиотекама, али овакво опредељење у организацији послова понекад имају и развијене библиотеке. Народна библиотека Смедерево, на пример, врло успешно развија савремени отворени модел рада у којем су сви капацитети установе (простор, фондови, техника и радници) стављени најнепосредније у службу корисника. Тако ова Библиотека нема посебно одељење периодике, већ дневне новине и ревијалну штампу даје на коришћење у Позајмном одељењу, часописе у Научном, дечје у Дечјем, а стране серијске публикације у Одељењу стране књиге.

Ни многе друге општинске библиотеке немају јасно дефинисана одељења и службе, па се рад са периодичним публикацијама организује тако да се најчешће серијске публикације набављају и обрађују заједно са осталим фондовима, а чувају и користе у научном одељењу или одељењу стручне књиге, или се организује позајмно одељење за одрасле са периодиком, или одељење периодике са референсном збирком, или одељење периодике у оквиру завичајног фонда (Димитровград) или као одељење за серијске публикације и некњижну грађу (Пирот). Код ових библиотека се читаоница за дневну и ревијалну штампу налази најчешће у оквиру позајмног одељења за одрасле, а заједничка је читаоница за стручну књигу и часописе, док се дечја штампа користи у дечјем одељењу.

Простор и опрема

Према подацима из базе МБС, садашњи простор јавних библиотека у Републици Србији представља око 80% неопходног простора за постојећу мрежу јавних библиотека (око 95% за Војводину и око 70% за Централну Србију).¹⁴ Расположиви простор се најчешће користи најпре за смештај основног фонда – фонда монографских публикација, па остали фондови (а међу њима и фонд периодике) остају у другом плану.

Опште стање јавних библиотека у Србији карактерише просторна скученост – недовољан, неадекватан и нефункционалан простор за смештај, чување и коришћење фондова периодике. Алармантан је недостатак простора како за обављање основних делатности, тако и магацинског простора за смештај фонда. У Чачку је, на пример, периодика општинске библиотеке смештена у изнајмљеним просторијама у Међуопштинском историјском архиву, у Стручном одељењу

¹⁴ Владимир Шекуларац: *Мрежа јавних библиотека у Србији у 2005. години.* - http://www.nbs.bg.ac.yu/view_file.php?file_id=1554

Библиотеке, у градском Дому културе и у једној приватној кући. У Прокупљу, пошто библиотека нема депо, дворишна гаража користи се за смештај дела фонда периодике у потпуно неадекватним условима. Ни у Пожаревцу библиотека нема простор за периодику, нема депо, па је фонд периодике смештен у ходнику, у канцеларијама матичне службе и службе обраде.

Ретке су библиотеке које имају адекватан простор за смештај, обраду, чување и коришћење периодике. Па и у случајевима када је простор адекватан, као што је то случај са највећом јавном библиотеком у Србији, Библиотеком града Београда, где је простор Одељења периодике и физички издвојен, најчешће је он недовољан, јер је сама природа серијских публикација таква да стално затевају све више простора за смештај.

Питање простора за библиотеке суштински се тиче и организације одељења периодике – проблем простора је у том смислу и највећи проблем Библиотеке шабачке која нема организовано одељење периодике као посебно одељење, јер у постојећем простору није могуће издвајање посебних просторија за смештај и коришћење овог богатог фонда Библиотеке.

Поред недовољног простора ситуацију јавних библиотека у Србији карактерише и застарелост или дотрајалост постојеће и недостатак савремене техничке опреме и намештаја. Према бази МБС 615 библиотечких јединица у мрежи јавних библиотека Србије у току 2005. године било је опремљено следећом библиотечком опремом: 176.863 м полица за књиге, 10.486 м полица за серијске публикације, 396 читаоничких столова, 69 копир апарата, 5 микро читача и 2 микро штампача.

Нова опрема која недостаје у јавним библиотекама (пре свега полице), због скученог простора, не би се имала где поставити. Због недостатка простора за смештај библиотечке опреме полице су у многим библиотекама смештене по читаоницама, ходницима и канцеларијама. У куршумлијској библиотеци, на пример, због недостатка простора чувају се нераспаковане полице за које нема простора, а периодика је смештена у подруму и на тавану па је потпуно неприступачна и радницима и корисницима.

Поред простора за смештај фонда, за обраду и рад са корисницима, проблем простора се најчешће испољава и код употребе читаоница. Тако су ретке библиотеке које имају посебну читаоницу за периодику – најчешће се читаоница за дневну штампу налази у оквиру позајмног одељења за одрасле, а заједничка је читаоница за стручну књигу и периодику. У Ваљеву је у истом простору читаоница одељења за стручну књигу, завичајни фонд и одељење периодике. Било каква читаоница боља је, међутим, од никакве – у 37 општинских библиотека (према статистичким подацима базе МБС за 2005. годину) уопште нема простора за читаонице (0 мвадратних метара).

Драстичан је пример библиотеке у Лапову која 2005. године услед техничких проблема није радила са корисницима јер зграда није имала употребну дозволу за рад због проблема са струјом и грејањем.

Фондови

Према подацима базе МБС у фондовима свих 615 јавних библиотека 2005. године било је укупно 64.947 наслова (52.062 наслова часописа и 12.885 наслова новина).

Табела 3: Фондови периодике у јавним библиотекама Републике Србије 2005. године (МБС):

П о д р у ч ј е	Часописи	Новине	Укупно
Војводина	10.886	6.404	17.232
Централна Србија	41.176	6.481	47.657
Република Србија	52.062	12.885	64.889

Табела 4: Војводина

О к р у г	Часописи	Новине	Укупно
1. Северно-бачки	5.077	3.878	8.955
2. Средње-банатски	2.873	1.680	4.553
3. Северно-банатски	279	52	331
4. Јужно-банатски	319	111	430
5. Западно-бачки	373	361	676
6. Јужно-бачки	174	243	417
7. Сремски	1.791	79	1.870
Укупно	10.886	6.404	17.232

Табела 5: Централна Србија

О к р у г		Часописи	Новине	Укупно
8.	Мачвански	1.733	693	2.426
9.	Колубарски	489	392	881
10.	Подунавски	631	7	638
11.	Браничевски	875	290	1.165
12.	Шумадијски	3.018	1.541	4.559
13.	Поморавски	216	92	308
14.	Борски	334	28	362
15.	Зајечарски	200	3	203
16.	Златиборски	4.746	1.617	6.363
17.	Моравички	326	67	393
18.	Рашки	203	44	247
19.	Расински	304	96	400
20.	Нишавски	939	48	987
21.	Топлички	144	55	199
22.	Пиротски	2.507	2	2.509
23.	Јабланички	674	98	772
24.	Пчињски	882	1.373	2.255
30.	Град Београд	22.955	35	22.990
	Укупно	41.176	6.481	47.657

У многим библиотекама укупан број наслова периодике се не зна јер се фонд не пописује и не обрађује. Неке београдске општинске библиотеке које су у саставу Библиотеке града Београда због немогућности адекватног смештаја и обраде, комплетну периодику предале су Одељењу периодике Библиотеке града Београда. У фондовима неких јавних библиотека чувају се томови лепо укоричених листова из 70-тих и 80-тих година (*Политика*, *Комунист*, *Светлост*), при чему се ти наслови одавно више не набављају за библиотеку. Од неких наслова у фондовима библиотека је само по једно, често непотпуно годиште. У неким библиотекама завичајна периодика није излучена из фонда периодике и није обрађена.

Највећи број наслова периодичних публикација у јавним библиотекама налази се у Београдском округу – укупно **22.990** наслова, што је 35% од укупног броја наслова у свим библиотекама у Србији, док најмањи број наслова периодичних публикација у својим фондовима имају јавне библиотеке у Топличком округу – свега **199** наслова (0,3%).

Најбогатије фондове периодике имају: Библиотека шабачка (**2442** наслова: 1616 наслова домаћих часописа, 177 наслова страних часописа и 1793 наслова новина), Народна библиотека “Вук Караџић” у Крагујевцу (**1563** наслова, од тога 922 наслова часописа и 641 наслов новина), Библиотека града Београда (**1146** наслова: 858 наслова часописа и 288 наслова новина), Библиотека “Стеван Сремац” у Нишу (**948** наслова), Народна библиотека Смедерево (**244** наслова часописа,

неколико наслова дневне и информативне штампе и службених листова; пет наслова стране периодике).

У јавним библиотекама часописи чине већи део фонда – од укупно **64.889** наслова, **52.062** наслова (или 80%) су часописи, а **12.885** наслова (20%) новине. Већи део фонда чине новине једино у мањим библиотечким јединицама (у огранцима народних библиотека и у месним библиотекама). Најмањи број наслова је у фондовима библиотека радних организација са универзалним књижним фондом – само 8 библиотека овог типа међу јавним библиотекама у Србији има фонд периодичних публикација (укупно **199** наслова – 189 наслова часописа и 10 наслова новина).

Део фонда у неким јавним библиотекама чине и наслови старе периодике, међу којима су и неки наслови који имају статус културног добра. У Народној библиотеци “Стеван Сремац” у Нишу стара периодика броји укупно 262 наслова, међу којима је и 95 наслова који спадају у стару и ретку периодику и имају статус културног добра према *Закону о културним добрима (Службени гласник РС, бр. 71/94)*. Највреднији примерци у фонду Библиотеке су: *Летопис Матице српске* из 1827, *Босанска вила* из 1887, *Бранич* из 1877, *Хришћански весник* из 1874, *Старинар* из 1884. године.

Стари и ретки часописи у фонду смедеревске библиотеке су: *Архив за правне и друштвене науке, Беседа, Бранич, Бранково коло, Венац, Вила, Воља, Глас истине, Гласник Друштва србске словесности, Гласник књижара, Гласник Професорског друштва, Данас, Даница, Дело, Домаћи лекар, Економист, Живот и рад, Задругарство, Звезда, Јавор, Јужни преглед, Књижевни север, Књижевник, Летопис Матице српске, Луча, Мисао, Народна одбрана, Наставник, Наши језик, Недељни преглед, Нова Европа, Нови живот, Орао, Отаџбина, Поглед, Полиција, Порота, Правна мисао, Правосуђе, Просветни гласник, Рад, Раскрсница, Ратник, Руски архив, Сион, Србин, Срђ, Српска зора, Српски књижевни гласник, Српски магазин, Старинар, Стожер, Стража, Стражилово, Страни преглед, Тежак.*

И Библиотека шабачка у оквиру свог врло богатог фонда периодике располаже са 45 наслова међу којима има и старе и ретке периодике: *Американски Србобран, Бачка вила, Београдске илустроване новине, Бранково коло, Будућност, Вила, Војвођанка, Врач погађач, Глас народа, Гласник Друштва српске словесности, Гласник за забаву и науку, Даница, Дело, Јавор, Крфски забавник, Мисао (Лондон), Напред (Бизерта), Невен, Нова искра, Омладински календар, Подмладак, Правда, Правник, Селјак, La Serbie (Женева), Србски народни лист, Сион, Службени војни лист, Србобран (Њујорк), Србске новине (Београд), Српске новине (Крф), Српска задужбина (Чикаго), Српска стража (Њујорк), Српске илустроване новине, Српски гласник (Сан Франциско), Српски дневник (Њујорк), Српски орлић (Бастија-Корзика), Стармали, Уједињено српство (Чикаго), Уједињење (Женева), Учитель, Чича Срећков лист, Школа, Школски лист, Шумадинка.*

И Народна библиотека Ужице у свом фонду чува стару периодику: *Борба* (1912), *Бранково коло* (1904-1906, 1909), *Будућност* (1873-1874), *Венац* (1924-1931), *Воља* (1926-1927), *Гласник Југословенског професорског друштва* (1928, 1935), *Данас* (1934), *Дело* (1894-1899, 1902-1915), *Деца и родитељи* (1934),

Димитровац (1937), *Економија* (1927-1928, 1930), *Забавник* (1917-1918), *Зора* (1902), *Записи* (1935-1941), *Жена данас* (1936-1944), *Жена и свет* (1927), *Загребачки илустровани лист* (1924-1925), *Здравље* (1907), *Звезда* (1912), *Јавор* (1879, 1884), *Јединство* (1868-1869), *Књижевни југ* (1918), *Летопис Матице српске* (1931-2006), *Нова искра* (1900-1901, 1903), *Отаџбина* (1875-1892), *Панчевац* (1896-1873), *Радничке новине* (1904-1911), *Ратник* (1886), *Српски књижевни гласник* (1901-1940), *Учитељски подмладак* (1926-1935).

Поред набројаних библиотека и библиотеке у Крагујевцу и Суботици имају значајне фондове старе периодике (Крагујевац 211 наслова).

Набавка 2005.

Према *Стандардима за народне библиотеке* препоручен је следећи минимум за годишњу принову серијских публикација у народним библиотекама према броју становника општине:

Табела 6: Минимум за годишњу принову серијских публикација у народним библиотекама

Број становника општине	Стандард за повећање фонда серијских публикација
до 9.000	10
од 9-25.000	15
од 25-45.000	20
од 45-90.000	30
преко 90.000	40

Набавка серијских публикација у јавним библиотекама Републике Србије у 2005. години у глобалу је сагласна стандардима и представљена је у следећим табелама:

Табела 7: Набавка серијских публикација 2005. године у Републици Србији

П о д р у ч ј е	Набавка 2005.		Стандардни обим за принову фонда периодике ¹⁵	Потребан износ средстава за куповину периодике ¹⁶
	Број наслова	% од стандардног обима		
Војводина	1.501	152	990	3.712.500
Централна Србија	2.457	93	2.635	9.881.250
Република Србија	3.958	109	3.625	13.593.750

Табела 8: Набавка серијских публикација 2005. године у Војводини

О к р у г	Набавка 2005.		Стандарди за принову фонда периодике	Потребан износ средстава за куповину периодике
	Број наслова	% од стандардног обима		
1. Северно-бачки	163	217	75	281.250
2. Средње-банатски	133	127	105	393.750
3. Северно-банатски	209	182	115	431.250
4. Јужно-банатски	430	253	170	637.500
5. Западно-бачки	117	106	110	412.500
6. Јужно-бачки	317	129	245	918.750
7. Сремски	132	78	170	637.500
Укупно	1.501	152	990	3.712.500

¹⁵ Број становника општина према *Попису становништва, домаћинства и станова у 2002. години* који се односе на Централну Србију и Аутономну Покрајину Војводину.

¹⁶ Средства су планирана на основу просечне цене једног наслова часописа, односно новина у износу од 3.750 динара годишње за 2006. годину

Табела 9: Набавка серијских публикација 2005. године у Централној Србији

О к р у г	Набавка 2005.		Стандарди за принову фонда периодике	Потребан износ средстава за куповину периодике	
	Број наслова	% од стандардног обима			
8.	Мачвански	138	84	165	618.750
9.	Колубарски	116	97	120	450.000
10.	Подунавски	137	152	90	337.500
11.	Браничевски	118	84	140	525.000
12.	Шумадијски	147	101	145	543.750
13.	Поморавски	95	70	135	506.250
14.	Борски	166	208	80	300.000
15.	Зајечарски	71	89	80	300.000
16.	Златиборски	203	107	190	712.500
17.	Моравички	78	74	105	393.750
18.	Рашки	164	126	130	487.500
19.	Расински	51	38	135	506.250
20.	Нишавски	132	83	160	600.000
21.	Топлички	52	69	75	281.250
22.	Пиротски	61	81	75	281.250
23.	Јабланички	54	47	115	431.250
24.	Пчињски	74	59	125	468.750
30.	Град Београд	600	105	570	2.137.500
	Укупно	2.457	93	2635	9.881.250

Из статистичких података видимо да обим набавке серијских публикација на нивоу Републике одговара стандардима за народне библиотеке – набавка је остварена са чак 109% од стандардног обима (у Војводини 152%, а у Централној Србији 93%). Најобимнија у односу на стандарде је набавка у Јужно-банатском округу (253% од стандардног обима), затим у Северно-бачком округу (217%), Борском (208%), Северно-банатском (182%), Подунавском (152%), Јужно-бачком (129%), Средње-банатском (127%), Рашком (126%), Златиборском (107%), Западно-бачком (106%), у Граду Београду (105%), Шумадијском округу (101%); испод вредности предвиђених стандардом је набавка у Колубарском округу (97%), Зајечарском (89%), Мачванском (84%), Браничевском (84%), Нишавском (83%), Пиротском (81%), Сремском (78%), Моравичком (74%), Поморавском (70%), Топличком (69%), Пчињском (59%); набавка је веома слаба у односу на стандард у Јабланичком (47%) и Расинском округу (38%).

Набавка је само привидно овако добра – у општој слици, кад посматрамо округе у целини, набавка периодике у просеку одговара стандардима – чак их и премашује. Али, ако упоредимо динамику набавке за јавне библиотеке које су

матичне у свом округу са набавком за остале јавне библиотеке видимо да набавка за 26 матичних библиотека учествује у укупној набавци са 47% на нивоу Републике (Војводина 46%, Централна Србија 48%).

Табела 10: Набавка у матичним библиотекама у Републици Србији

П о д р у ч ј е	Набавка за матичну библиотеку		Набавка за цело подручје
	Број	% од укупне набавке у подручју	
Војводина	690	46	1.501
Централна Србија	1.169	48	2.457
Република Србија	1.859	47	3.958

Табела 11: Набавка у матичним библиотекама у Војводини

О к р у г	Набавка за матичну библиотеку		Набавка за цео округ
	Број	% од укупне набавке за округ	
1. Северно-бачки	150	92	163
2. Средње-банатски	99	74	133
3. Северно-банатски	112	54	209
4. Јужно-банатски	113	26	430
5. Западно-бачки	78	67	117
6. Јужно-бачки	108	34	317
7. Сремски	30	23	132
Укупно	690	46	1.501

Табела 12: Набавка у матичним библиотекама у Централној Србији

О к р у г		Набавка за матичну библиотеку		Набавка за цео округ
		Број	% од укупне набавке за округ	
8.	Мачвански	60	43	138
9.	Колубарски	56	48	116
10.	Подунавски	113	82	137
11.	Браничевски	56	47	118
12.	Шумадијски	89	61	147
13.	Поморавски	26	27	95
14.	Борски	107	64	166
15.	Зајечарски	40	56	71
16.	Златиборски	58	29	203
17.	Моравички	60	77	78
18.	Рашки	125	76	164
19.	Расински	33	65	51
20.	Нишавски	89	67	132
21.	Топлички	35	67	52
22.	Пиротски	20	33	61
23.	Јабланички	26	48	54
24.	Пчињски	30	41	74
30.	Град Београд	146	24	600
	Укупно	1.169	48	2.457

Приликом набавке серијских публикација за јавне библиотеке значајна средства издвајају се за дневну и недељну штампу, за службена и рачуноводствена гласила; часописи су јефтинији, а често се добијају и на поклон. Опште стање у јавним библиотекама у Србији је недовољан прилив средстава за попуњавање библиотечких фондова од стране оснивача. Ова ситуација траје већ двадесетак година – осамдесетих година, на пример, веће библиотеке су набављале готово све наслове периодике из области књижевности, да би 2005. године набавка спала на неколико наслова, а страна штампа се у јавним библиотекама већ годинама не набавља.

Библиотека у Мајданпеку набављала је од марта 2003. до маја 2005. године један наслов текуће периодике (дневне новине *Политика*), а онда је оснивач ускратио средства, па је изостао и тај **једини** наслов; у исто време средствима из буџета није купљена **ниједна** књига.

Читаоница у Бољевцу је 1869. године била претплаћена на 14 листова, а 2005. године библиотека Културно-образовног центра Бољевац не купује нити добија **ниједан** наслов и није претплаћена **ни на дневну штампу**.

У Библиотеци Кладово, на пример, хронологија догађаја је следећа: 2001. године периодика се не набавља; 2003. године купује само један дневни лист и један часопис (већ 9 година оснивач издваја средства само за плате запослених);

све до 2005. године купује се само дневни лист *Политика*, а часописи долазе у Библиотеку као поклон (*Политикин забавник* купује за Библиотеку један радник Библиотеке).

Оно што недостаје у статистичким подацима и што је углавном нејасно из годишњих извештаја то је податак о броју наслова које библиотеке набављају и податак о броју наслова које трајно задржавају у својим фондовима. Ово би требало предвидети код попуњавања статистичких података и у том смислу кориговати упитник за базу *Мрежа библиотека Србије*.

У недостатку средстава које је дужан да обезбеди оснивач, јавне библиотеке за набавку периодике користе и сопствена средства која остварују од чланарине, од књижаре, од продаје сопствених издања, од издавачке делатности, ту су и средства од спонзора, донатора, комерцијалних промотивних програма, приходи од књиговезнице. Библиотеке се труде да на било који начин обезбеде редовну претплату планиране периодике јер најредовније и најдуже пристижу часописи на које је библиотека претплаћена.

Један број наслова добија се и поклоном, али је поклон неадекватан начин набавке за периодику, јер поклон у библиотеку долази углавном нередовно, па су због тога годишта многих наслова некомплетна.

Као један вид поклона јавне библиотеке у Републици Србији добијају одређени број наслова серијских публикација и посредством Министарства културе Републике Србије. Имајући у виду значај периодике и чињеницу да је она непроцењиво и живо огледало свеукупног уметничког, научног, образовног и друштвеног живота, пружајући подршку и финансијску помоћ периодичним публикацијама, Министарство културе на овај начин подстиче да се оне даље развијају и побољшавају свој квалитет. Комисија која прави избор публикација које ће се суфинансирати од стране Министарства културе Републике Србије апелује на издаваче периодичних публикација да издвоје мањи део својих тиража и поклоне их библиотекама јер ће тако заокружити своју мисију и довести своја издања до језгра читалаштва.

Избор периодичних публикација које је Министарство суфинансирало у 2005. години:

1. *Архитектура и урбанизам*, Институт за архитектуру и урбанизам Србије, Београд
2. *Багдала*, КД Багдала, Крушевац
3. *Генеро*, Центар за женске студије, Београд
4. *Гласник Српског археолошког друштва*, Српско археолошко друштво, Београд
5. *Градина*, Нишки културни центар, Ниш
6. *Еволуција*, БОШ, Београд
7. *Електронска издања часописа 2004-2005*, УГ Комуникација, Београд
8. *Златна греда*, Друштво књижевника Војводине, Нови Сад
9. *Змај*, Друштво пријатеља књиге и уметности за децу, Београд

10. *Зограф*, Институт за историју уметности, Београд
11. *YU film danas*, Print graphic trade, Београд
12. *Књижевни лист*, Клуб сарадника и донатора КЛ, Београд
13. *Књижевни магазин*, Српско књижевно друштво, Београд
14. *Књижевност*, ИП Просвета, Београд
15. *Кодови словенских култура*, ИП Клио, Београд
16. *Кораџи*, НБ Вук Караџић, Крагујевац
17. *Ликовни живот*, Друштво ликовних и примењених уметника Земуна, Земун
18. *Лудус*, Савез драмских уметника Србије, Београд
19. *Мостови*. Удружење књижевних преводаца Србије, Београд
20. *Музикологија*, Музиколошки институт САНУ, Београд
21. *Музички талас*, ИП Клио, Београд
22. *Нови звук*, МИЦ СОКОЈ, Београд
23. *Orchestra*, Intra contemporary dance company, Београд
24. *Повеља*, НБ Стефан Првовенчани, Краљево
25. *Поља*, Културни центар Новог Сада, Нови Сад
26. *ProFemina*, ProFemina, Београд
27. *Развитак*, ДП Тимок, Зајечар
28. *Ремонт арт магазин*, НУА ремонт, Београд
29. *Савременик плус*, Апостроф, Београд
30. *Свеске* (Панчево), ИП Мали Немо, Београд
31. *Сент*, НВО Грађански форум, Нови Пазар
32. *Serbian literary magazine*, Удружење књижевника Србије, Београд
33. *Стање ствари*, Савез студената Универзитета у Новом Саду
34. *Сцена*, Стеријино позорје, Нови Сад
35. *Txt*, UG Txt, Београд
36. *ТКХ. Теорија која хода*, ТКХ, Београд
37. *Трећи Трг*, Трећи трг, Београд
38. *Unus Mundus*, Нишки културни центар, Ниш
39. *Hereticus*, Центар за унапређење правних студија, Београд

Откуп је један од начина на који и Секретаријат за културу града Београда стимулише књигу и књижевну периодику. Комисија за откуп књига и часописа за потребе Библиотеке града Београда прати издавачку продукцију, врши избор наслова за откуп што побољшава стање књижних фондова библиотека и указује на изразите вредности у издавачкој продукцији. Секретаријат за културу је путем откупа од издавача за потребе библиотека чији је оснивач град Београд у 2005. години извршио претплату библиотека на 53 часописа за уметност и књижевност. Библиотека града Београда је ове часописе распоредила у 17 библиотека (Матична-градска и 16 општинских библиотека).

Табела бр. 13: Часописи које откупљује Секретаријат за културу града Београда за Библиотеку града Београда и београдске општинске библиотеке

Наслов	Цена
1. <i>Багдала</i>	17.000,00
2. <i>Библиотечки путоказ</i>	14.280,00
3. <i>Градац</i>	61.200,00
4. <i>Градина</i>	40.800,00
5. <i>Даница</i>	34.000,00
6. <i>Домети</i>	17.000,00
7. <i>Златна греда</i>	34.000,00
8. <i>Знак</i>	10.200,00
9. <i>Инфо М</i>	102.000,00
10. <i>Исидоријана</i>	13.600,00
11. <i>Источник</i>	61.200,00
12. <i>Кварт</i>	68.000,00
13. <i>Књижевна историја</i>	20.400,00
14. <i>Књижевне новине</i>	68.000,00
15. <i>Књижевни лист</i>	68.000,00
16. <i>Књижевни магазин</i>	81.600,00
17. <i>Књижевност</i>	36.720,00
18. <i>Књижевност и језик</i>	32.300,00
19. <i>Кодови словенских култура</i>	14.688,00
20. <i>Кораџи</i>	34.000,00
21. <i>Летопис Матице српске</i>	68.000,00
22. <i>Ликовни живот</i>	300.000,00
23. <i>Лудус</i>	460.000,00
24. <i>Луча (Суботица)</i>	13.600,00
25. <i>Микро</i>	86.020,00
26. <i>Музикологија</i>	13.600,00
27. <i>Наслеђе (Крагујевац)</i>	51.000,00
28. <i>Наша ризница</i>	100.000,00
29. <i>Наше стварање (Лесковац)</i>	51.000,00
30. <i>Нова српска политичка мисао</i>	68.000,00
31. <i>Нови звук</i>	190.000,00
32. <i>Orchestra</i>	400.000,00
33. <i>Панчевачко читалиште</i>	13.600,00
34. <i>Писмо</i>	360.000,00
35. <i>Повеља</i>	20.400,00
36. <i>Поезија</i>	40.800,00
37. <i>Поља</i>	40.800,00
38. <i>Премјера +</i>	30.600,00
39. <i>ProFemina</i>	27.200,00
40. <i>Ремонт арт магазин</i>	160.000,00

41. <i>Реч</i>	74.800,00
42. <i>Савременик</i>	81.600,00
43. <i>Свеске (Панчево)</i>	88.128,00
44. <i>Свеске Задужбине Иве Андрића</i>	11.900,00
45. <i>Српски језик</i>	34.000,00
46. <i>Стил</i>	39.100,00
47. <i>Сцена</i>	40.800,00
48. <i>Театрон</i>	30.600,00
49. <i>ТкХ</i>	68.000,00
50. <i>Тхт</i>	30.600,00
51. <i>Улазница</i>	34.000,00
52. <i>Унус Мундус</i>	27.200,00
53. <i>УУ филм данас</i>	40.800,00

Поред Министарства културе, на поклон библиотекама понекад периодичне публикације достављају и издавачи, читаоци, или их купују сами библиотечки радници. У библиотекама које имају и стране културне центре (обично амерички или француски), ови културни центри набављају и периодично на страним језицима.

Један број јавних библиотека набавља одређен број наслова серијских публикација као размену за сопствена издања. У периоду 2001-2005 године 36 библиотека у Србији објављивале су 47 наслова серијских публикација (стручне библиотечке часописе, часописе за књижевност, уметност, културу, друштвено-политичка и друга питања, дечје и информативне листове)¹⁷. То су били следећи часописи:

1. *Ариљски хоризонти* (Ариље)
2. *Бележница* (Бор)
3. *Бдење* [штампано и електронско издање] (Сврљиг)
4. *Библи* (Панчево)
5. *Библиотечки билтен* (Вршац)
6. *Библиотечки путоказ* (Нови Сад)
7. *Билтен* (Смедеревска Паланка)
8. *Билтен приновљених публикација* (Нови Сад)
9. *Глас библиотеке* (Чачак)
10. *Глас Лапова* (Лапово)
11. *Гороцвет* (Јагодина)
12. *Годишњак библиотека Срема* (Сремска Митровица)
13. *Градиштански алманах* (Велико Градиште)
14. *Дисово пролеће* (Чачак)

¹⁷Дубравка Симовић: *Анализа издавачке делатности народних библиотека у Србији: 2001-2005.* - http://www.nbs.bg.ac.yu/view_file.php?file_id=1556

15. *Домети* (Сомбор)
16. *Зборник Народне библиотеке* (Неготин)
17. *Зборник Сабора поп Лука Лазаревић* (Коцељева)
18. *Информатор приновљених књига* (Крушевац)
19. *Информатор приновљених књига* (Чајетина)
20. *Јавне библиотеке* (Уб)
21. *Јефимија* (Трстеник)
22. *Крагујевачко читалиште* (Крагујевац)
23. *Легат* [електронски часопис] (Лесковац)
24. *Летопис културних догађања* (Крагујевац)
25. *Летопис културно-просветних догађања* (Лапово)
26. *Међај* (Ужице)
27. *Мозаик* (Нови Сад)
28. *Mons Aureus* (Смедерево)
29. *Наш траг*, суиздавач Библиотека “Радоје Домановић” (Велика Плана)
30. *Новине Београдског читалишта* (Београд)
31. *Новине србске* [фототипско издање] (Крагујевац)
32. *Панчевачко читалиште* (Панчево)
33. *Пиротски зборник* (Пирот)
34. *Повеља* (Краљево)
35. *Подгорац* (Осечина)
36. *Пожешки годишњак* (Пожега)
37. *Препоручено* (Краљево)
38. *Рашка* (Рашка)
39. *Савремена библиотека* (Крушевац)
40. *Савремена српска проза* (Трстеник)
41. *Слово Ћирилово* (Горњи Милановац)
42. *Стиг* (Мало Црниће)
43. *Сусрети библиографа* (Инђија)
44. *Траг* (Врбас)
45. *Улазница*, Градска библиотека (Зрењанин)
46. *Хекеида* (Кикинда)
47. *Царевчева лира* (Велико Градиште)

Већина ових библиотека своје часописе размењује за већи број других публикација: Народна библиотека Смедерево, на пример, кроз размену добија 35 часописа за *Mons Aureus*, Градска народна библиотека “Жарко Зрењанин” у Зрењанину размењује своју *Улазницу* за 27 часописа са другим библиотекама, Народна библиотека “Вук Караџић” Велико Градиште обезбеђује 20-так часописа за *Градиштански алманах*, а одржава се и размена са Србима из Румуније за часопис *Наша реч*. Градска библиотека у Суботици размењује публикације са библиотекама из Мађарске. Размена ових часописа најчешће се не обавља строго “свеска за свеску” – чешћа је ситуација да библиотека која издаје часопис пошаље своје издање свим заинтересованим библиотекама, чак и када ове нису у прилици да надокнаде трошкове достављеног примерка.

У неким општинама постигнут је и договор са издавачима, па се на пример у Градској библиотеци Суботица један број серијских публикација добија као обавезни примерак или поклон од радних организација и школа које ове институције издају за информисање својих радника, сарадника и грађана Суботице.

Структура набавке серијских публикација се у неким библиотекама временом мењала. Градска библиотека у Суботици, на пример, до 1988. године набављала је претежно периодичку из области књижевности и друштвених наука; од 1988. за потребе студената Економског факултета набавља се литература из информатике, економије, електронике, организационих наука – корисници фонда серијских публикација у овој библиотеци су, поред студената, и професори, научни радници и средњошколци.

Фонд серијских публикација у јавним библиотекама обухвата: дневне новине, недељне информативне листове, ревијалну и забавну штампу, женске листове, службена гласила, стручне часописе из разних области науке, културе и уметности.

Од дневних новина најчешће се набављају: *Борба, Блиц, Вечерње новости, Глас јавности, Данас, Дневник, Експрес политика, Курир, Национал, Политика, Политика експрес, Press, Старт, Спортски журнал.*

Недељни и полумесечни информативни листови у јавним библиотекама најчешће су следећи: *Војска, Време, Европа, Илустрована политика, Национални интерес, Недељни телеграф, НИИ, Послови, Репортер, Република, Хвосно, Хелсиника повеља.*

Од женских листова јавне библиотеке набављају следеће наслове: *Ана, Анђела, Базар, Вива, Глорија, Дама, Женски свет, Здрав живот, Здравље и лепота, Јефимија, Космополитен, Кућа стил, Леа, Лепота и здравље, Нада, Практика, Профил, Стил.*

Омладински и забавни листови: *Bravo, Super Girl, Teen, Фазон, Хупер.*

Службена гласила: *Службени гласник Републике Србије, Службени лист Србије и Црне Горе,* службени листови општина.

Пољопривредни: *Добро јутро, Зов, Моћ природе, Пољопривредник, Пчелар, Шуме.*

Стручни и научни часописи: *Анали Правног факултета, Архив за правне и друштвене науке, Астрономија, Бизнис и финансије, Васиона, Ecologica, Економист магазин, Економска политика, Зборним Матице српске за природне науке, Земља и људи, Међународна политика, Настава и васпитање, Наука и живот, Наука и ми, Научни магазин IQ, Нова српска политичка мисао, Педагошка стварност, Правни информатор, Параграф, Преглед Србије и Црне Горе, Просветни преглед, Психологија данас, Социологија, Социолошки преглед, Српска политичка мисао, Српски архив за целокупно лекарство, Становништво, Техника, Филозофија и друштво, Флогистон.*

Књижевна периодика: *Багдала, Бдење, Браничево, Градина, Градац, Даница, Дисово пролеће, Домети, Задужбина, Златна греда, Исидоријана, Језик данас, Књижевна реч, Књижевне новине, Књижевни лист, Књижевност, Кораџи, Летпис Матице српске, Луча, Међај, Мисао, Mons Aureus, Мостови, Наслеђе,*

Овдје, Паун, Писмо, Повеља, Поезија, Поља, Преводаца, ProFemina, Развитац, Реч, Руски алманах, Савремена српска проза, Савременик, Свеске, Свеске Задужбине Иве Андрића, Свитац, Слово Ђирилово, Српски југ, Стварање, Трећи трг, ТхТ, Улазница.

Часописи из културе и уметности: *Археографски прилози, Беорама, Гласник Етнографског музеја, Гласник Српског историјског друштва Његош, Драма, YU film danas, Кодови словенских култура, Култура, Лена Србија, Ликовни живот, Лудус, Mc Guffin, Музикологија, Музички талас, Нови звук, Orchestra, Позориште, Премијера, Расковник, Сцена, Театрон, ТкХ, Траг, Трећи програм, Флогистон, Фолклор.*

Верски: *Богословље, Глас цркве, Гласник Српске православне цркве, Источник, Православље, Православни мисионар, Светигора.*

Стручни часописи из библиотекарства: *Бележница, Библиографски вјесник, Вести Библиотеке Матице српске, Глас библиотеке, Гласник Народне библиотеке Србије, Годишњак библиотека Срема, Годишњак Библиотеке Матице српске, Инфотека, Јавне библиотеке, Крагујевачко читалиште, Новине Београдског читалишта, Панчевачко читалиште, Савремена библиотека.*

Библиографије: *Библиографија Југославије (сада Библиографија Србије), Библиографија књига у Војводини.*

Часописи из информатике: *Gamer, Digital, СОМ, Микро, Мој компјутер, PC Press, Свет компјутера.*

Локална штампа: *Ариљски хоризонти, Бајинобаитанске новине, Банатске новине, Вести (Ужице), Глас Лапова, Глас Подриња, Грађанин (Пожаревац), Завет (Аранђеловац), Каленић (Крагујевац), Кикиндске новине, Ковинске новине, Колектив (Бор), Кошава (Вршац), Ревивија Колубара (Ваљево), Мионички запис, Напред (Ваљево), Народне новине (Ниш), Наши глас (Смедерево), Наши траг (Велика Плана), Новине књажевачке, Огласник 015, Панчевац, Подгорац, Подрински телеграф, Пожешки годишњак, Рачански зборник, Реч народа (Пожаревац), Свилеува, Сјенички зборник, Смедеревска седмица, Старт 013, Стиг (Мало Црниће), Таковске новине, Тамнавске новине, Тимок, Ужичка недеља, Ужички зборник, Чачанске новине, Чачански глас, Шабачка ревија.*

Дечји: *Библиотечки путоказ, Велико дворштите, Венац, Витез, Гороцвет, Детињство, Зека, Лењи Гаша, Мали витез, Мало дворштите, National Geographic Junior, Невен, Печуркица, Политикин забавник, Светосавско звонце, Тик-так, Школарац, Школарка.*

Неке библиотеке изражавају потребу за одређеном врстом штампе: библиотеке у Куршумлији, Житорађи и Мионици утврдиле су код својих корисника потребу за пољопривредним листовима (*Село, Моћ природе, Јутро*), јер је већина становништва ових крајева везана за пољопривреду. Недостају часописи за децу, из области образовања, друштвених наука, информатике. У Народној библиотеци Бор евидентиран је недостатак часописа из науке и технике.

За огранке јавних библиотека, уколико се набавља периодика, набавља се по два-три наслова (најчешће *Политика, Добро јутро*, неки локални лист, *Велико дворштите, Витез*). Иако су огранци мале библиотечке јединице, како по величини

фонда, тако и по броју корисника, потребно је и за огранке набављати периодику, пре свега дневну штампу, јер има случајева да у насељу нема киоска где би се могле купити новине (огранак у Малом Пожаревцу Библиотеке “Милован Видаковић” Сопот). Сасвим супротан је пример Библиотеке “Свети Сава” у Земуну и њених огранака. За огранак Карађорђевог трга потребно је обезбедити актуелне наслове серијских публикација јер је огранак на веома фреквентном месту и има прилично захтевне кориснике. Огранак Батајница осим укоричених старих годишта часописа *Микијев забавник*, *Политикин забавник* и *Венац* са чијом се набавком одавно престало, не набавља ниједан наслов серијских публикација. Батајница је насеље од око 60.000 становника – дечји листови и часописи у овом огранку могли би на прави начин да анимирају млађе кориснике и да тако утичу на развој њихових читалачких интересовања; обзиром да је огранак нов, било би корисно набавити и одређене наслове дневних новина за одрасле кориснике, пензионере и слично.

Према *Стандардима за народне библиотеке*, библиотека на чијој територији живе припадници народности дужна је да у свом фонду обезбеди и периодичне публикације на језицима тих народности. За више од 500 становника припадника неке народности потребно је за фонд периодике набављати најмање један наслов на њиховом језику.

Према последњем попису становништва 2002. године у Републици Србији живе следеће народности за које би, према *Стандарду*, требало обезбедити периодику на њиховом језику (више од 500 становника у општини): Албанци (у Медвеђи, Бујановцу и Прешеву), Буњевци (у Суботици), Бугари (у Нишу, Бабушници, Димитровграду, Босилеграду и Сурдулици), Власи (у Жагубици, Кучеву, Петровцу, Туприји, Бору, Кладову, Мајданпеку, Неготину, Бољевцу и Зајечару), Мађари (у Апатину, Кули, Оџацима, Сомбору, Бачу, Бачкој Паланци, Бечеју, Врбасу, Новом Саду, Србобрану, Темерину, Тителу, Инђији, Иригу, Руми и Сремској Митровици), Македонци (у Бору и Нишу), Роми (Апатин, Оџаци, Бачка Паланка, Беочин, Жабал, Нови Сад, Пећинци, Рума, Сремска Митровица, Стара Пазова, Коцељева, Шабац, Ваљево, Смедерево, Смедеревска Паланка, Пожаревац, Крагујевац, Јагодина, Бор, Краљево, Крушевац, Ниш, Алексинац, Дољевац, Меровина, Житорађа, Прокупље, Бела Паланка, Пирот, Бојник, Лебане, Лесковац, Бујановац, Владичин Хан, Врање, Сурдулица), Румуни (Апатин, Бач, Нови Сад), Русини (Кула, Врбас, Жабал, Нови Сад, Сремска Митровица, Шид), Словаци (Оџаци, Бач, Бачка Паланка, Бачки Петровац, Беочин, Нови Сад, Стара Пазова, Шид) и Украјинци (Кула, Врбас, Сремска Митровица).

У току 2005. године у свим јавним библиотекама Републике Србије набављано је свега 132 наслова серијских публикација на мађарском језику, 30 на словачком, 29 на бугарском језику, 4 на русинском и 1 наслов на румунском језику. Ова набавка претежно се обезбеђује разменом – Народна библиотека Димитровград, на пример, набавља 25 наслова часописа на бугарском језику јер одржава добру сарадњу са савезним Министарством за националне и етничке заједнице, па се набавка периодике на бугарском језику остварује преко Агенције за Бугаре у расејању.

Поред међународне размене периодичне публикације на језицима националних мањина доступне су и у Републици Србији - у оквиру издавачке продукције листова и часописа објављује се и 35 периодичних публикација на мађарском језику, на румунском и словачком по 13, на украјинском/русинском¹⁸ језику 5 наслова, на бугарском и ромском по 3 наслова серијских публикација.

На мађарском језику излази једини мањински дневни лист (*Magyar Szó*), неколико информативно-политичких (*Hétvége, Muzslyai Újság, Fecske, Községi Hírlap, 7 nap, Képes Ifjúság, Temerini Újság, Csernyei Újság, Bácsország, Csantavéri Újság*), један дечји лист (*Jó Pajtás*), породични листови (*Családi kör* и *Kézimunka*), приручник за пољопривреднике (*Jó Gazda*), спортски лист (*Sportvilág*), часописи који се баве хунгарологијом (*Tanulmányok i Hungarológiai Közlemények*), педагошки часопис (*Évkönyv*), часопис за друштвене науке (*Létünk*), књижевни часописи (*Híd, Sikoly, Symposion, Újvidéki műhely, Mézeskalács*), часопис из области библиотекарства (*Vajdasági Könyvtári Hírlevél*), календари (*A Magyar Szó ... évi naptára, Vajdasági Magyar Kalendárium, Katolikus Kincses Kalendárium, Évkönyv*) и верска штампа (*Hitélet, Örömhír, Életige, Hírvivő*), као и један школски лист (*Alma Mater*).

На румунском језику излази неколико информативно-политичких листова (*Libertatea, Floare de latinitate, Folomoc, Tinerețea, Hora bobocilor*), један алманах (*Almanah Libertatea*), неколико књижевних часописа (*Bucuria copiilor, Graiu' bănațanului, Caiete, Lumina, Tibiscus*) и два часописа из области музике (*Zori senine* и *Doina Uzdinului*).

Информативно-политичка гласила на словачком језику су *Rovina, Hlas l'udu, Vzlet, Aurora*, књижевни часопис *Nový život*, на овом језику излазе и два календара (*Pazovský kalendár* и *Národný kalendár*), верски часописи (*Cesta života, Evanjelický hlásnik, Ročenka Slovenskej evanjelickej a.v. cirkvi v Srbsku a Čiernej Hore, Slovo pravdy, Heslá s úvahou na každý deň*) и дечји лист *Zornička*.

На русинском језику излази информативно-политички лист *Руске слово*, магазин за младе на *МАК*, књижевни часопис *Švetlosc*, дечји лист *Заградка*, и верски *Християнски календар-Руски календар*.

На бугарском језику излази информативно-политички недељник *Братство*, књижевни часопис *Мост* и дечји лист *Другарче*.

На ромском језику излазе публикације *Them, Rromnjaki zor*, и дечји лист *Čhavorrengo them*.

Поред мањинских листова и часописа и многа издања серијских публикација у Војводини штампана су упоредо на свим језицима народа и народности које живе у овој покрајини. На тај начин је националним мањинама омогућено коришћење двојезичних и вишејезичних серијских публикација и неговање сопственог језика и писма.

¹⁸ Према међународним скраћеницама за језик које се користе у програмском софтверу COBISS русински није издвојен као посебан језик, већ се подразумева да је то једна варијанта украјинског језика. У Републици Србији Русини имају статус националне мањине и загарантовано им је коришћење сопственог језика и писма, школовање на матерњем језику, неговање националне културе и низ других колективних права.

Евиденција

У члану 16. *Закон о библиотечкој делатности* прописује да се обрада библиотечке грађе (па тако и обрада периодике) врши се на јединствен начин, према међународним стандардима. О библиотечкој грађи воде се: књига инвентара и алфабетски (азбучни, абecedни) каталог, као и други каталози (члан 17, став 1).

*Правилник о евиденцији библиотечке грађе*¹⁹ прописује врсте и садржаје књига инвентара, врсте каталога и начин њиховог вођења, као и начини вођења централног каталога библиотечке грађе и податке који се у њега уписују. Књиге инвентара посебно се воде за сваку врсту библиотечке грађе (члан 2, став 1); књига инвентара за серијске публикације води се на Обрасцу 2 и садржи рубрике у које се уносе: редни број, датум, наслов, поднаслов, место издавања, држава, годиште, година, свеска (том), број свезака, димензије, повез (повезано, неповезано), начин набавке (обавезни примерак, куповина, размена, поклон), цена, сигнатура и напомена (члан 2, став 1, тачка 2). Библиотеке чије је пословање аутоматизовано, израђују инвентарске листе након завршене обраде, а на основу података унетих у базу приликом наруџбине, пријема и обраде библиотечке грађе (члан 4, став 5). У члану 5 прописано је да се за монографске публикације, серијске публикације, некњижну и другу библиотечку грађу, воде алфабетски (азбучни, абecedни), стручни, предметни и други каталози (лисни или електронски).

Упутство за обраду библиотечке грађе Народне библиотеке Србије прописује примену стандарда које препоручује IFLA за библиографски опис публикација – ISBD(S), односно ISBD(CR) за опис серијских публикација и ISBD(CP) за опис саставних делова (аналитичка обрада чланака из периодике). Прописано је формирање и вођење алфабетских и стварних каталога; између осталог, дато је и детаљно упутство за израду библиографског описа серијских публикација са *Оквирном схемом ISBD(S)-а* и упутство за библиографски опис саставних делова публикације праћено *Схемом описа саставног дела*.

Према подацима базе МБС у току 2005. године књиге инвентара за серијске публикације водиле су 74 библиотеке, док је каталог серијских публикација имало 78 библиотека (54 каталога наслова и 24 стручна каталога по УДК).

Табела 14: Књиге инвентара и каталози у јавним библиотекама Републике Србије

Подручје	Књиге инвентара	Каталог наслова	Стручни (УДК)
Војводина	29	23	13
Централна Србија	45	31	11
Република Србија	74	54	24

¹⁹ *Службени гласник РС*, бр. 7/95

У војвођанским јавним библиотекама књиге инвентара серијских публикација водило је укупно 29 јавних библиотека, каталоге наслова 23, а стручне каталоге 13 јавних библиотека.

Табела 15: Књиге инвентара и каталози у јавним библиотекама Војводине

Округ	Књиге инвентара	Каталог наслова	Стручни (УДК)
Северно-бачки	2	1	1
Средње-банатски	2	1	0
Северно-банатски	1	2	0
Јужно-банатски	2	3	1
Западно-бачки	4	1	0
Јужно-бачки	13	12	9
Сремски	5	3	2
Укупно	29	23	13

У јавним библиотекама у Централној Србији води се 45 књига инвентара за серијске публикације, 31 каталог наслова и 11 стручних каталога.

Табела 16: Књиге инвентара и каталози у јавним библиотекама Централне Србије

Округ	Књиге инвентара	Каталог наслова	Стручни (УДК)
Мачвански	3	3	0
Колубарски	2	3	1
Подунавски	2	1	2
Браничевски	3	0	0
Шумадијски	5	2	1
Поморавски	2	0	0
Борски	3	1	0
Зајечарски	1	1	0
Златиборски	7	4	1
Моравички	2	4	1
Рашки	2	1	1
Расински	1	3	1
Нишавски	2	1	1
Топлички	1	0	0
Пиротски	1	1	0
Јабланички	5	4	2
Пчињски	0	0	0
Град Београд	3	2	0
Укупно	45	31	11

а) Књиге инвентара

Када посматрамо разне типове јавних библиотека, књиге инвентара претежно се воде за општинске народне библиотеке (85%), у много мањој мери су заступљене у огранцима (12%) и у библиотекама општег типа у предузећима (око 3%), а никако се не воде у месним библиотекама.

Табела 17: Књиге инвентара у разним типовима јавних библиотека у Републици Србији

Подручје	Библиотеке				Укупно
	Народне	Огранци	Месне	У предузећима	
Војводина	20	7	0	2	29
Централна Србија	43	2	0	0	45
Република Србија	63	9	0	2	74

Табела 18: Књиге инвентара у разним типовима јавних библиотека у Војводини

Округ	Библиотеке				Укупно
	Народне	Огранци	Месне	У предузећима	
Северно-бачки	1	0	0	1	2
Средње-банатски	2	0	0	0	2
Северно-банатски	1	0	0	0	1
Јужно-банатски	2	0	0	0	2
Западно-бачки	3	0	0	1	4
Јужно-бачки	6	7	0	0	13
Сремски	5	0	0	0	5
Укупно	20	7	0	2	29

Табела 19: Књиге инвентара у разним типовима јавних библиотека у Централној Србији

Округ	Библиотеке				Укупно
	Народне	Огранци	Месне	У предузећима	
Мачвански	3	0	0	0	3
Колубарски	2	0	0	0	2
Подунавски	2	0	0	0	2
Браничевски	2	1	0	0	3
Шумадијски	5	0	0	0	5
Поморавски	2	0	0	0	2
Борски	2	1	0	0	3
Зајечарски	1	0	0	0	1
Златиборски	7	0	0	0	7
Моравички	2	0	0	0	2
Рашки	2	0	0	0	2
Расински	1	0	0	0	1
Нишавски	2	0	0	0	2
Топлички	1	0	0	0	1
Пиротски	1	0	0	0	1
Јабланички	5	0	0	0	5
Пчињски	0	0	0	0	0
Град Београд	3	0	0	0	3
Укупно	43	2	0	0	45

Статистичке податке о вођењу књига инвентара (као и податке о врстама каталога за серијске публикације) треба, међутим, узимати са резервом. Из записника о надзору над стручним радом можемо закључити да се дешавају и грешке у инвентарисању:

- има случајева да се свака свеска периодике инвентарише под посебним инвентарним бројем (а не цео том, како прописују правила);
- случајеви инвентарисања у свескама, а не у прописаним одговарајућим књигама инвентара;
- серијске публикације се у неким библиотекама инвентаришу као монографске, па нема прецизних података о величини фонда;
- често су заједно инвентарисани општи фонд и завичајни фонд периодике.

б) Каталог серијских публикација

Да би садржина библиотечке грађе постала доступна корисницима, библиотеке израђују, формирају и одржавају различите врсте каталога у складу са структуром својих фондова и потребама корисника. Каталог се могу израђивати на различитим медијима, зависно од техничке опремљености библиотеке. У најширој употреби су лисни каталози, мада машински читљиви записи имају све доминантнију улогу у савременом библиотекарству. Каталог се израђују на основу усвојених међународних стандарда, правилника, приручника и стручних упутстава.

С озиром на значај и улогу периодике као носиоца информација, каталози периодике су важан инструмент у систему каталога сваког типа библиотеке. За серијске публикације најчешће се израђује **алфаветски** каталог као основни информациони инструмент сваке библиотеке (основни параметар формирања је наслов серијске публикације), а могу се водити и стварни каталози – **стручни** по УДК (представља садржину фонда према научним и стручним дисциплинама) и **предметни**; за серијске публикације понекад се води и **топографски** каталог (означава место публикације у магацинском простору), **хронолошки** (формиран према почетној години излажења серијске публикације) и **аналитички** каталог чланака.

При изради каталожких листића или електронских записа обавезан је каталожки опис према међународном стандарду ISBD(S), односно ISBD(CR) за серијске публикације и ISBD(CP) за обраду чланака.

Из статистичких података које јавне библиотеке достављају за базу *Мрежа библиотека Србије* видимо да већина библиотека (54 јавне библиотеке) води каталог наслова (69% од укупног броја каталога периодике); стручни каталог по УДК воде 24 јавне библиотеке (31%). Каталог серијских публикација претежно формирају општинске народне библиотеке (64 библиотеке или 82% од свих јавних библиотека које воде каталог), док у много мањем броју то чине оgranци (укупно 13 каталога, или 17%) и само 1 библиотека општег типа у предузећу, док месне библиотеке не воде каталог серијских публикација.

Табела 20: Преглед каталога периодике по типовима јавних библиотека у Републици Србији

Подручје	Библиотеке								Укупно	
	Народне		Огранци		Месне		У предузећима			
	Насл.	УДК	Насл.	УДК	Насл.	УДК	Насл.	УДК	Насл.	УДК
Војводина	16	8	6	5	0	0	1	0	23	13
Централна Србија	29	11	2	0	0	0	0	0	31	11
Република Србија	45	19	8	5	0	0	1	0	54	24

Табела 21: Преглед каталога периодике по типовима јавних библиотека у Војводини

Округ	Библиотеке								Укупно	
	Матичне		Огранци		Месне		У предузећима			
	Насл.	УДК	Насл.	УДК	Насл.	УДК	Насл.	УДК	Насл.	УДК
Северно-бачки	2	1	0	0	0	0	1	0	3	1
Средње-банатски	1	0	0	0	0	0	0	0	1	0
Северно-банатски	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Јужно-банатски	3	1	0	0	0	0	0	0	3	1
Западно-бачки	1	0	0	0	0	0	0	0	1	0
Јужно-бачки	6	4	6	5	0	0	0	0	12	9
Сремски	3	2	0	0	0	0	0	0	3	2
Укупно	16	8	6	5	0	0	1	0	23	13

Табела 22: Преглед каталога периодике по типовима јавних библиотека у Централној Србији

Округ	Библиотеке								Укупно	
	Матичне		Огранци		Месне		У предузећима			
	Насл.	УДК	Насл.	УДК	Насл.	УДК	Насл.	УДК	Насл.	УДК
Мачвански	3	0	0	0	0	0	0	0	3	0
Колубарски	3	1	0	0	0	0	0	0	3	1
Подунавски	1	2	0	0	0	0	0	0	1	2
Браничевски	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Шумадијски	2	1	0	0	0	0	0	0	2	1
Поморавски	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Борски	1	0	0	0	0	0	0	0	1	0
Зајечарски	1	0	0	0	0	0	0	0	1	0
Златиборски	4	1	0	0	0	0	0	0	4	1
Моравички	2	1	2	0	0	0	0	0	4	1
Рашки	1	1	0	0	0	0	0	0	1	1
Расински	3	1	0	0	0	0	0	0	3	1
Нишавски	1	1	0	0	0	0	0	0	1	1
Топлички	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Пиротски	1	0	0	0	0	0	0	0	1	0
Јабланички	4	2	0	0	0	0	0	0	4	2
Пчињски	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Град Београд	2	0	0	0	0	0	0	0	2	0
Укупно	29	11	2	0	0	0	0	0	31	11

И статистички подаци о каталозима за серијске публикације дају помало улепшану слику у односу на стање које се затекне приликом надзора. У јавним библиотекама се за каталог проглашава картотека евиденционих картона, на увид читаоцима се уместо јавног каталога пружају само спискови наслова одштампани као информација на пулту за издавање публикација, или се за каталог серијских публикација проглашава каталог чланака и прилога из периодике и зборника, па тако неке јавне библиотеке бележе поред алфabetског и стручни каталог према УДК класификацији.

Различити су разлози због којих библиотеке не обављају редовно и правилно евиденцију серијских публикација. Најчешће се овај посао одлаже до формирања одељења периодике, које је, међутим, немогуће формирати јер нема довољно простора за смештај овог фонда. Ту су, затим, и кадровски проблеми па се због недовољног броја особља обављају приоритетни послови, пре свега обрада фонда монографских публикација. Поред свега, у већини библиотека се чека и аутоматизација библиотечког пословања па многе библиотеке не израђују лисне

каталоге серијских публикација планирајући да одмах формирају електронске каталоге.

А какво је тренутно стање електронских каталога у јавним библиотекама? Према статистичким подацима у бази *Мрежа библиотека Србије* 65 јавних општинских библиотека у Републици Србији 2005. године није имало ниједан програмски пакет, у програму Biblio је радило 36 народних библиотека, Winisis је користила 21 библиотека, Bibl. MPA програм имало је 13 библиотека, у COBISS-у је радило 6 народних библиотека (2007. године COBISS користи 20 јавних библиотека), у BISIS-у 6, интерни програм имале су 2 библиотеке, Biblis 1, Siren biblio 1, Nibis 1, BibBOR и COBISS упоредо је користила библиотека у Бору, а BibZA и Biblio општинска народна библиотека у Зајечару. Само 2 месне библиотеке користиле су свој интерни програмски пакет, а у огранцима су 2005. године били у употреби: Biblio у 8 огранака, Bibl. MPA у 2 огранка, Winisis (2), Siren biblio (2) и 1 огранак имао је свој интерни програм. Било какав програмски пакет за аутоматизацију библиотечног пословања имало је, дакле, 89 општинских јавних библиотека, 15 огранака и 2 месне библиотеке.

Постојање програмског пакета за библиотечно пословање не значи увек и да се овај програм користи за обраду периодике. Најчешће се електронска обрада података завршава са обрадом монографских публикација, евентуално се фонд периодике обради за завичајну збирку. Тако имамо реалну ситуацију да врло мали број библиотека врши аутоматизовану обраду података за овај део фонда.

У неким јавним библиотекама обавља се и аналитичка обрада чланака из периодичних публикација. Ова обрада ради се углавном селективно према захтевима читалаца или према проценама библиотечких радника о томе шта би могло бити предмет интересовања корисника – тако се најчешће ради аналитика из области књижевности и друштвених наука.

Физичка заштита

Према *Правилнику о ближним условима за чување библиотечке грађе*²⁰ новине и часописи се повезују; до повезивања, новине и часописи чувају се у привременим корицама, с исписаним насловом, годиштем и бројевима свезака. При повезивању периодичних публикација води се рачуна о томе да дебљина повезане целине не буде већа од 8,5 цм за часописе мањег формата, а 5 цм за новине и часописе већег формата.

Коричење и фасциклирање обавља се у зависности од ритма излагања: месечно, петнаестодневно, двомесечно, тромесечно, четворомесечно итд. Поред ових основних видова физичке заштите, серијске публикације које су врло оштећене упућују се на конзервацију и рестаурацију у Народну библиотеку Србије, односно у Библиотеку Матице српске. Преповез, конзервација и рестаурација поступци су који се примењују на оштећеној библиотечној грађи ради продужавања века њеног трајања и употребљивости. У циљу заштите библиотечке

²⁰ *Службени гласник РС*, бр. 63/94

грађе и уштеде у простору, ретка и библиотечка грађа фолио формата микрофилмује се и користи у форми микрооблика. Све чешће се обавља и дигитализација - за врло старе публикације дигитализација је прека потреба.

Физичку заштиту библиотеке обављају у складу са својим материјалним могућностима. Не само да је скупо корицење, скуп је и картон за фасциклирање, па је фонд периодике често изложен прабини и негативном утицају светлости. Ретке су библиотеке које могу на одговарајући начин да заштите цео фонд – у Одељењу периодике Библиотеке града Београда, на пример, повезује се и коричи целокупан фонд.

Поред класичних начина заштите серијских публикација корицењем и фасциклирањем, у неким развијенијим јавним библиотекама Републике Србије започет је и пројекат дигиталних библиотека као пионирски подухват из области дигитализације и стварања организованих дигитализованих збирки. Сагледавајући неопходност очувања своје културне баштине, али и што приступачнијег пружања на увид завичајног културног блага, јавне библиотеке покрећу опсежан пројекат стварања својих дигиталних библиотека, свеобухватних колекција докумената, публикација, књига и другог штампаног материјала, који ће из папирног облика бити пренешени у електронски. Јавне библиотеке овом приликом користе искуства Народне библиотеке Србије која је већ приступила реализацији пројеката дигитализације и успостављају одговарајућу сарадњу у размени искуства и знања, али и у практичном раду. До сада су за потребе јавних библиотека у Народној библиотеци Србије дигитализоване следеће серијске публикације: за Градску библиотеку Чачак *Нови Љубић* (1900) и *Окружна самоуправа* (1906-1911), за Народну библиотеку “Стефан Првовенчани” Краљево *Краљевски гласник* (1933), за Народну библиотеку “Др Душан Радић” из Врњачке Бање *Нови покрет* (1906).

Смештај и чување фонда серијских публикација

Проблем недостатка простора и проблем нестандартних услови смештаја основни су проблеми јавних библиотека у раду са фондом серијских публикација. Поред уобичајених проблема честе су и поплаве које трајно оштећују фонд. Због разних проблема са смештајем често је неопходно и премештање фондова, па се некад и као последице померања и пресељења фонда јављају оштећења периодике, а понекад и губљење читавих томова.

Због ограниченог простора за смештај фонда, на пример, у суботичкој Градској библиотеци се један број мање значајних листова и часописа чува само 5 или 10 година, док се у Народној библиотеци “Његош” у Књажевцу због проблема са простором серијске публикације чувају само за претходну календарску годину; у Народној библиотеци “Свети Сава” у Аранђеловцу због недостатка простора не чува се дневна штампа; у библиотеци Центра за културу Мало Црниће просторије се не греју па се због хладноће ствара лед на корицама укорицењене периодике – један део фонда је оштећен (највише *Политика*).

Питање смештаја периодике је највећи просторни проблем и Библиотеке шабачке. Готово комплетан фонд периодике смештен је од 1986. године у изнајмљеном простору синагоге, која је влажна, прашњава, пренатрпана грађом,

без грејања и вентилације, па због тога постоји опасност да велики део новина и часописа пропадне. Услови у којима се чува фонд периодике не испуњавају захтеве *Правилника о ближим условима за чување библиотечке грађе (Службени гласник РС, бр. 63/94)*, па је овај значајан фонд и даље озбиљно угрожен и изложен неповољном утицају низа негативних фактора. Део фонда, пристизао од краја деведесетих, смештен је на тавану, другом поткровљу Библиотеке; део фонда који припада завичајној збирци измештен је, као и део који има статус културног добра, и ова два дела фонда су адекватно смештени. Већ годинама се планира градња анекса у дворишту Библиотеке у којем је предвиђен и простор за одељење периодике.

Периодика у завичајним фондовима

Поред општег фонда серијских публикација, јавне библиотеке прикупљају, обрађују, чувају и дају на коришћење и периодику која спада у завичајни фонд. О периодици у завичајним фондовима говори Дејан Вукићевић у оквиру своје *Анализе завичајних фондова матичних библиотека у Централној Србији*²¹. Према овој анализи, све матичне библиотеке у Централној Србији имају укупно **2.898** наслова новина и часописа у оквиру својих завичајних фондова, уз напомену да зајечарска и лесковачка библиотека нису имале податке о периодици, а пиротска библиотека још увек није излучила завичајну периодику из општег фонда. Према поменутој анализи, овом делу завичајних фондова није довољно посвећена пажња, најчешће не постоји никаква картотека и ова врста грађе је углавном необрађена. Један од основних проблема је неразумевање шта спада у овај фонд, па се тако налазе и свеске часописа у којима је објављен неки текст о завичајном аутору.

Периодика у дечјим одељењима

Колико год библиотека била мала и коликогод имала проблема са простором, и у оквиру дечјих одељења набављају се одређени наслови периодике за најмлађе кориснике. То су најчешће: *Библиотечки путоказ, Велико двориште, Венац, Витез, Гороцвет, Детињство, Зека, Лењи Гаша, Мали витез, Мало двориште, National Geographic Junior, Невен, Печуркица, Политикин забавник, Светосавско звонце Тик-так, Школарац, Школарка*.

Коришћење серијских публикација

Према статистичким подацима базе *Мрежа библиотека Србије* у току 2005. године у Републици Србији је у свим јавним библиотекама било коришћено **2,472.455** примерака серијских публикација (од тога **984.805** примерака новина и **1,487.650** часописа).

²¹ Дејан Вукићевић: *Анализа завичајних фондова матичних библиотека у централној Србији*. – У: *Бележница*. – ISSN 1451-2379. – Год. 8, бр. 15 (лето/зима 2006), стр. 21-25.

Табела 23: Коришћење серијских публикација у јавним библиотекама Републике Србије

П о д р у ч ј е	Број часописа	Број новина	Укупно часописа и новина
Централна Србија	1,402.452	546.710	1,949.162
Војводина	85.198	438.095	523.293
Република Србија	1,487.650	984.805	2,472.455

Табела 24: Коришћење серијских публикација у јавним библиотекама Војводине

О к р у г	Број часописа	Број новина	Укупно часописа и новина
Северно-бачки	2.381	10.582	12.963
Средње-банатски	729	26.331	27.060
Северно-банатски	8.051	16.944	24.995
Јужно-банатски	5.726	65.038	70.764
Западно-бачки	123	14.911	15.034
Јужно-бачки	60.185	250.190	310.375
Сремски	8.003	54.099	62.102
Укупно	85.198	438.095	523.293

Табела 25: Коришћење серијских публикација у јавним библиотекама Централне Србије

О к р у г	Број часописа	Број новина	Укупно часописа и новина
Мачвански	33.176	222.245	255.421
Колубарски	1.693	5.739	7.432
Подунавски	1.484	10.523	12.007
Браничевски	3.381	10.825	14.206
Шумадијски	9.402	62.651	72.053
Поморавски	6.536	10.746	17.282
Борски	3.859	11.177	15.036
Зајечарски	41.339	6.310	47.649
Златиборски	1,260.867	24.797	1,285.664
Моравички	417	14.973	15.390
Рашки	423	19.425	19.848
Расински	7.794	13.814	21.608
Нишавски	9.403	33.802	43.205
Топлички	164	16.303	16.467
Пиротски	1.995	1.746	3.741
Јабланички	1.128	5.022	6.150
Пчињски	2.980	4.225	7.205
Град Београд	16.411	72.387	88.798
Укупно	1,402.452	546.710	1,949.162

Кад је у питању коришћење периодике јавне библиотеке углавном поступају према стандарду - серијске публикације се користе у оквиру просторија библиотеке: дневна и ревијална штампа, као и дечји листови, обично је у слободном приступу у читаоници, док се часописи задужују код библиотечног радника преко реверса и користе у оквиру читаонице стручне књиге. Од овог правила се врло ретко одступа – ово је случај, рецимо, у библиотеци Центра за културу Мало Црниће: пошто библиотека нема читаоницу и периодика се изнајмљује на изношење из библиотеке; у библиотеци “Милован Глишић” у Мионици због проблема са простором (последиче земљотреса и НАТО агресије) периодика је 1999. позајмљивана на читање ван библиотеке. Читаонице јавних библиотека свакодневно посећује изванредан број редовних читалаца, а услуге одељења периодике често користе и ученици и студенти за своје семинарске, дипломске и друге радове.

И једина покретна библиотека у Србији – Мобилни информативни и комуникациони центар у Матичној библиотеци “Вук Караџић” у Пријеполу (Инфобус) – приликом стручног надзора овлашћеног представника Народне библиотеке Србије 2003. године бележи фонд периодике од 14 наслова часописа и

новина; од 01. маја до 01. октобра 2003. године забележено је да је коришћено 314 серијских публикација.

Поједине развијеније библиотеке својим корисницима обезбеђују и савремене начине коришћења штампе – на сајту библиотеке “Милутун Бојић” Палилула, на пример, постоји електронска читаоница дневне штампе која упућује на адресу <http://www.naslovi.net/>. На овој адреси могуће је приступити сајтовима дневних новина *Данас*, *Глас јавности*, *Блиц*, *Курир*, *Политика*, *Вечерње новости*, *Микро*, *Вести*.

На сајту Матичне библиотеке “Љубомир Ненадовић” у Ваљеву корисницима је омогућен приступ следећим периодичним публикацијама: *Политика*, *Политикин забавник*, *Блиц*, *Данас* и *Вечерње новости*.

Библиотека “Владислав Петковић Дис” у Чачку уз помоћ Гете института отворила је Интернет клуб и тако обезбедила бесплатан приступ Интернету за своје кориснике. Корисници Библиотеке могу, између осталог, бесплатно да постану регистровани чланови Конзорцијума библиотека Србије за обједињену набавку – КоБСОН, преко кога је могуће претраживати 17.000 електронских часописа у пуном тексту, из свих научних области. Градска библиотека је и регистровани корисник базе <http://www.arhiv.co.yu/> која ретроспективно архивира све текстове из дневне штампе у Србији и пружа услуге прес-клипинга.

И у Краљеву, у библиотеци “Стефан Првовенчани” отворен је Интернет клуб и тако обезбеђен приступ електронској новинској архиви који омогућава брзо и лако претраживање комплетне штампе у нашој земљи, као и претраживање програма Параграф.нет (електронска збирка закона и других прописа, судске праксе, модела уговора и осталих докумената од значаја за пословање).

Библиотека “Радислав Никчевић” у Јагодини претплатила се на електронска издања *Службеног листа СЦГ* и *Службеног гласника РС* од 1945. године до данас. Значајан број јавних библиотека у Србији има Интернет читаонице у простору читаонице периодике, а корисници су посебно заинтересовани за претраживање базе података КоБСОН.

У Матичној библиотеци “Светозар Марковић” у Зајечару поред традиционалне, штампане периодике, корисници се упућују и на електронски облик периодике архивирани на Интернету тако што су на сајту Библиотеке обезбеђени линкови на следеће новине и часописе: *Политика*, *Данас*, *Блиц*, *НИН*, *Време*.

И библиотеке које немају техничких могућности да отворе Интернет клубове у оквиру својих читаоница, знајући да периодична издања битно утичу на повећање броја читалаца у читаоници, покушавају да привуку читаоце класичним методама. Тако се корисници о новим издањима информишу помоћу билтена и каталога, излагањем часописа и листова на увид читаоцима на паноима и у витринама библиотека, организовањем културних трибина и пригодних изложби. У Народној библиотеци у Брусу, на пример, за читаоце је уведен “библиотечки чај” уз читање штампе у читаоници.

Разним тематским изложбама јавне библиотеке често обележавају поједине догађаје и уједно стављају на увид својим корисницима периодичне публикације

којима располажу у оквиру својих редовних и завичајних фондова. У Народној библиотеци “Илија М. Петровић” у Пожаревцу, 2002. године организована је изложба *Периодика Браничева 1875-1941*. У Народној библиотеци “Стеван Сремац” у Нишу 2004. године 125 година постојања Библиотеке обележено је изложбом *Нишка периодика 1888-2004*. У Народној библиотеци “Стефан Првовенчани” Краљево у току 2005. године приређене су следеће тематске изложбе часописа: *Повеља 1971-2005*, *Француска периодика у Библиотеци*, *Периодика 2005*. – избор, *Часописи о рачунарима*.

Јавне библиотеке често учествују и у издавању репринт и фототипских издања старе периодике – 2005. године је Народна библиотека “Вук Караџић” у Крагујевцу издала фототипско издање *Новина сербских* из 1834. године.

Корисницима јавних библиотека су, ради бржег информисања, на располагању и библиографије периодике – националне (*Библиографија Србије. Серијске публикације*) и завичајне. Завичајне библиографије периодике до сада су објављиване у различитим видовима: као прилози у периодичним публикацијама, као делови монографија и као самосталне монографске публикације.

Највећи прилог проучавању периодичне штампе дао је часопис *Новинарски летопис* у коме су објављене следеће завичајне библиографије периодике: *Ужичка штампа*, *Штампа у Шапцу и Подрињу*, *Штампа Јужноморавског региона*, *Штампа у ужичком региону*, *Библиографија београдске штампе од 1835. до 1991*. У часопису *Кораџи* објављена је Завичајна штампа Крагујевца, у *Градини* Штампа у југоисточној Србији од 1880. до 1944. године, у часопису *Развитак* Листови у Тимочкој Крајини, у *Годишњаку историјског архива* Прилог библиографији подринске периодике (1931-1941), у *Годишњаку града Београда* Социјалистичка штампа у Београду, у часопису *Покрет* Библиографија сомборске периодике у *Нашој штампи* Суботички листови и Фрушкогорски листови за време народноослободилачког рата.

Као део монографије објављена је Штампа у Београду у монографији *Историја Београда*, а библиографија Банатска периодика у оквиру зборника радова *Банатска периодика XIX и XX века* који садржи реферате саопштене 18. и 19. октобра 1994. године у Зрењанину на истоименом научном скупу који су организовали Градска народна библиотека “Жарко Зрењанин” у Зрењанину и Институт за књижевност и уметност у Београду.

Као монографске публикације су објављене следеће библиографије периодике: *Библиографија новосадске штампе*, *Штампа и радио у Подрињу*, *Ужичка штампа*, *Библиографија Врања*, *Панчевачка библиографија*, *Нишка штампа*, *Земунска библиографија*, *Бечејска библиографија*, *Књиге, листови, часописи и музикалије штампане и објављиване у Кикинди 1876-1994*, *Век ваљевског штампарства*, *150 година новосадске штампе*, *Српска штампа на Косову и Метохији (1871-1941)*, *Штампарство у Ужичком крају* и *Каталог нишке периодике 1888-2004* који је 2004. године, поводом 125 година постојања, објавила Народна библиотека “Стеван Сремац” у Нишу, затим *Стара и ретка књига и периодика у Народној библиотеци Смедерево*.

Јавне библиотеке су издавачи и библиографија прилога у периодичним публикацијама и библиографија појединих часописа: *Ка историји књижевног живота Ужица* (књижевни прилози у ужичким новинама и књижевним

часописима од оснивања штампарије у Ужицу до 1941. године), *Библиографија периодике Крагујевца*, *Библиографија крушевачке периодике (1889-2000)*, *Подрински часописи 1920-1970*, *Часопис Подринска учитељска библиотека (1926-1931)*, *Библиографија прилога у краљевачкој књижевној периодици* (Освит, Октобар, Слово и Повеља), библиографија часописа *Градац* и други.

Ревизија фонда периодике

Према *Закону о библиотечкој делатности (Службени гласник РС, бр. 34/94)* ревизија библиотечког материјала је законска обавеза сваке библиотеке без обзира на тип коме припада и независно од величине фондова и степена развијености библиотеке. Обавља се најмање једанпут у десет година (редовна ревизија) или се спроводи ванредна ревизија – потпуна или делимична, у случајевима пресељења библиотечке грађе, пожара или поплаве просторија, рушења просторија, крађе библиотечке грађе, статусних промена, отварања поступка редовне ликвидације.

Ревизија је систематски преглед инвентарисаног библиотечког материјала који се обавља у одређеним временским роковима у циљу утврђивања стварног стања библиотечке грађе у односу на стање регистровано у материјалним документима – књигама инвентара. Спроводи се ради отписа наслова који су некомплетни, часописа који више нису актуелни (застарели и давно превазиђени стручни часописи из технике, медицине, информатике).

Најчешћи случај у јавним библиотекама Републике Србије је нередовно инвентарисан и необрађен фонд, па се ревизијом фонда периодике назива реинвентарисање које се одвија паралелно са конституисањем фонда. Ипак, неке јавне библиотеке у својим годишњим извештајима о раду наводе да су обавиле ревизију периодике (Библиотека града Београда, Бор, Власотинце, Зајечар, Крагујевац, Краљево, Лапово, Лесковац, Неготин, Ниш, Нови Сад, Ужице).

Стручна усавршавања

Поред институционализованог школовања библиотечких кадрова, током радног века постоји стална потреба за систематским континуираним образовањем. Када говоримо о раду са фондом периодике, библиотечки радници морају бити оспособљени да извршавају разне професионалне задатке: правилно организовање и сређивање фонда, одабир публикација, формирање каталога, рад са читаоцима итд. У ту сврху се повремено организују инструктивни семинари, течајеви, предавања, курсеви, радионице, трибине, посете другим библиотекама, посете сајмовима књига, стручна предавања, стручни скупови, саветовања. Као организатори разних облика усавршавања библиотечких радника најчешће се појављују библиотеке које обављају матичне функције у оквиру округа.

Тако је Библиотека шабачка, на пример, на плану стручног усавршавања за обраду периодике у току 2004. године организовала семинар *Међународни стандарди ISBD(M)* и *ISBD(CR)*, 2005. године је одржан састанак школских библиотекара општине Шабац на тему *Набавна политика школских библиотека са*

посебним освртом на набавку периодике и два семинара: *Примена стандарда ISBD(S) и ISBD(CR) за библиотекаре општинских библиотека и Упутство за обраду периодике у школским библиотекама.*

Народна библиотека “Вук Караџић” у Крагујевцу је у оквиру стручног усавршавања за обраду периодике организовала 2002. године семинар за учитеље *Часопис за децу као помоћно средство активне наставе*, 2004. године библиотечки радници су присуствовали округлом столу у Лесковцу *Књижевна периодика у Србији данас*, а 2005. године Библиотека бележи учешће својих библиотечких радника на трибини *Књижевна периодика данас* у Библиотеци града Београда.

Закључна оцена стања

Према *Стандардима за народне библиотеке* који препоручују да општинска народна библиотека која се налази у насељу од преко 40.000 становника обавезно организује посебне службе, односно одељења за одрасле, децје, **периодику**, завичајно, матично и друга, 59 народних библиотека у Републици Србији требало би да имају, између осталог, и одељење периодике.

Недостатак простора, недостатак опреме и недовољан број особља су најчешћи разлози што библиотека није издвојила одељење периодике као посебно у оквиру организације својих послова. Због недостатка простора

- не поседује свака јавна библиотека у Србији фонд периодике
- један број библиотека набавља периодику, али је не чува трајно у својим фондовима,
- велики број библиотека набављају периодику, чувају је и дају на коришћење, али је не инвентарису и немају каталоге као основне инструменте информисања
- један број библиотека које немају издвојено одељење периодике ову грађу редовно набављају, стручно обрађују, чувају и дају накоришћење у оквиру неког другог одељења или службе.

И поред тога што *Закон о библиотечкој делатности* прописује библиотекама да прикупљају, обрађују и дају на коришћење периодичне публикације, што *Стандарди за народне библиотеке* прописују минимум бројева наслова серијских публикација које библиотеке морају да поседују у својим фондовима с обзиром на број становника територије коју покривају, фондови периодике су углавном запостављени у јавним библиотекама, док их неке веће библиотеке чак и немају. Мали је број библиотека које овом делу библиотечког материјала поклањају одговарајућу пажњу – само најразвијеније општинске матичне библиотеке.

С обзиром на чињеницу да се послови евиденције ове врсте библиотечког материјала још увек не обављају правилно и редовно, у многим библиотекама још увек се не зна тачан број наслова периодике. Поред тога, фондови неких библиотека оптерећени су томовима лепо укоричених листова из 70-тих и 80-тих година, при чему се ти наслови одавно више не набављају. Од неких наслова библиотеке чувају само по једно, често непотпуно годиште. Посебно треба

скренути пажњу на праксу да се у неким библиотекама завичајна периодика још увек није издвојила из фонда периодике, није обрађена и није прикључена завичајном фонду. *Стандарди за народне библиотеке* су још увек далека будућност кад су у питању периодичне публикације за оне библиотеке које не поседују овај фонд (укупно 12 општинских библиотека у Републици Србији или 7,4% од укупног броја општинских јавних библиотека).

Разлози за овако лоше стање су објективни и субјективни. Објективни разлози су: а) недовољна материјална средства за набавку серијских публикација која унапред морају бити обезбеђена и стална; б) помањкање простора за смештај фондова периодике и обезбеђења услова за његово коришћење. На објективне узроке тешко је утицати јер они зависе од опште развијености библиотеке и материјалних могућности оснивача који финансира библиотеку. Субјективни узроци су оно на шта се може и мора утицати: а) непоштовање стандарда који обавезују библиотеке да овој врсти библиотечког материјала поклоне већу пажњу; б) недовољна мотивисаност библиотечког особља да се бави фондом периодике. Фонд периодике захтева озбиљнији однос библиотечког особља – он се не може набављати ни стихијски, нити по шаблону јер свака средина има специфичне потребе које библиотечки радник мора да сагледа; евиденцији ове врсте библиотечког материјала мора се посветити одговарајућа пажња јер је то грађа која захтева да се у што краћем временском периоду евидентира и стави на располагање корисницима; у библиотекама које почињу да формирају електронске каталогe по правилу се планира најпре аутоматска обрада монографских публикација, а тек потом каталогска обрада фонда периодике (који најчешће уопште није обрађен).

Што се тиче обима редовне годишње набавке из статистичких података за 2005. годину видимо да обим набавке серијских публикација на нивоу Републике одговара *Стандардима за народне библиотеке* – набавка је остварена са чак 109% од стандардног обима. Набавка је, међутим, само привидно овако добра јер у укупној набавци за све јавне библиотеке на територији Републике Србије набавка за 26 матичних библиотека округа учествује са 47%.

Највећи проблем набавке лежи у недостатку средстава које је дужан да обезбеди оснивач, па су јавне библиотеке приморане да користе и сопствена средства, средства од спонзора, донатора, комерцијалних промотивних програма и слично. Неповољна материјална ситуација донекле је ублажена повременим поклонима што је неадекватан начин набавке за фонд периодике. Поклон на који се може озбиљније рачунати и који значајно доприноси богаћењу фондова периодике јавних библиотека је годишњи откуп Министарства културе Републике Србије, а за Библиотеку града Београда и београдске општинске библиотеке откуп Секретаријата за културу града Београда. Значајан је допринос набавци јавних библиотека размена за сопствена издања часописа.

И поред бројних материјалних проблема приликом набавке може се рећи да је избор наслова периодичних публикација у јавним библиотекама доста добар. С обзиром на материјалне и просторне могућности библиотеке се опредељују за новине које се највише читају и часописе који су водећи у одређеној области. Изгледа да неповољна материјална ситуација приморава библиотечке раднике да воде рачуна приликом планирања набавке, што се углавном односи на

информативну и забавну штампу, а добром избору часописа највише је допринео откуп Министарства културе.

С обзиром на понуду на тржишту, могли бисмо рећи да се и публикације на језицима националних мањина у довољној мери набављају за јавне библиотеке на чијем подручју живе припадници ових народности.

Са стручном обрадом (евиденцијом и каталогизацијом) серијских публикација не можемо бити задовољни ако посматрамо статистичке податке базе МБС према којима су у току 2005. године књиге инвентара за серијске публикације водиле 74 библиотеке, док је каталоге серијских публикација имало 78 библиотека (54 каталога наслова и 24 стручна каталога по УДК).

Стручни послови евиденције и каталошке обраде најчешће се одлажу до формирања одељења периодике, ту су затим и проблеми недовољног броја библиотечког особља, а у једном броју библиотека чека се на аутоматизацију библиотечког пословања тако да се многе библиотеке и даље не баве инвентарисањем и каталогизацијом серијских публикација, већ планирају да одмах формирају електронске каталоге, и то тек када се обраде све монографске публикације.

Стање фондова периодике у Републици Србији, нарочито када се има у виду ниво стручне обраде, организованост одељења и служби и услови смештаја, у целини је незадовољавајуће и неуједначено са изузетком неколико већих библиотека које остварују релативно добре резултате. Имајући у виду значај периодике, овакво стање у формирању и одржавању каталога периодике ускраћује корисницима неопходне информације.

С обзиром на то да је најчешћи случај у јавним библиотекама неинвентарисан и необрађен фонд, приоритетан је задатак јавних библиотека конституисање фонда, његово правилно инвентарисање, евидентирање кроз картотеке, каталошка обрада и формирање јавних каталога који ће бити на располагању корисницима. Тамо где се фонд правилно евидентира потребно је у законским роковима обављати ревизију фонда.

Предлог мера за унапређење

Фондови

Према међународним документима као што су *IFLA/UNESCO Смернице за развој јавних библиотека*²² као и према националним *Стандардима за народне библиотеке* основна сврха јавне библиотеке јесте да обезбеди изворе и услуге на различитим медијумима који ће задовољавати потребе свих појединаца и група у погледу образовања, информисања и личног развојка, као и за разоноду и слободно време. Јавна библиотека је локални центар информација који омогућава да све врсте знања и информација буду одмах на располагању корисницима и нарочито је

²² *IFLA/UNESCO Смернице за развој јавних библиотека*. – Београд : Народна библиотека Србије : Библиотека града Београда, 2005.

одговорна за прикупљање и брзо стављање на располагање локалних информација. Она делује и као чувар прошлости, тиме што прикупља, чува и даје на коришћење грађу која се односи на историјат заједнице и појединаца. Изузетно важан задатак јавних библиотека јесте да уоче и искористе могућности које отвара динамични развој информационе и комуникационе технологије, па се јавна библиотека назива електронском капијом у свет информација.

Колекције и услуге обавезно треба да обухвате све врсте одговарајућих медијума и модерних технологија, као и традиционалну грађу. Поред осталих фондова, јавна библиотека је у обавези да формира и одржава и фонд периодике који ће обухватати: часописе, локалне, регионалне и националне новине, информације о заједници, службене информације, укључујући информације о локалним органима управе, пословне информације. Величина колекције периодике у јавним библиотекама зависи од: простора, финансијских средстава, структуре корисника библиотеке, близине других библиотека, значаја колекције у оквирима региона, приступа електронским изворима, процене локалних потреба, процента набавке и отписа, и програма размене фонда са другим библиотекама. Стандарди за формирање фондова препоручују се као идеал коме се тежи, с тим да треба разрадити средњорочне и дугорочне стратегије за достизање стандарда у будућности.

Набавка

Приликом формирања фондова периодике у јавним библиотекама препоручује се дефинисање дугорочних и краткорочних циљева библиотеке у овој области. Неопходно је да се састави писани програм о формирању колекције серијских публикација који ће прихватити тело које руководи библиотеком. Писани докуменат је неопходан да би се осигурала доследност у формирању и одржавању колекције и треба да дефинише сврху, тематски обухват и садржај колекције.

Фондове треба формирати имајући у виду потребе друштвене средине у којој делује библиотека и из које долазе њени корисници, па приликом избора наслова библиотека треба да се опредељује према структури и жељама својих корисника. Јавна библиотека треба да набавља грађу у свим форматима и да је редовно садржински обнавља да би задовољила променљиве потребе група и појединаца. Треба да набавља нове наслове и да редовно и благовремено рекламира код снабдевача бројеве који недостају. Посебно је значајно редовно попуњавати и неговати фонд завичајних серијских публикација који излазе или су излазили на одговарајућој територији што је и према нашим стандардима законска обавеза матичних општинских библиотека. Завичајна збирка мора да обухвати сву локалну периодику са подручја којем библиотека припада због чега је неопходно стално праћење савремене текуће штампарске продукције локалног подручја, а у попуњавању празнина у фонду највећи је значај ретроспективне набавке завичајне периодике.

Стопу набавке периодичних публикација у јавним библиотекама највише одређује величина буџета који за набавку библиотечког материјала одобрава оснивач. И поред осталих извора финансирања (донације од финансијера или

приватних лица, зарада од комерцијалних активности, зарада од накнада које плаћају корисници, зарада од накнада за поједине услуге, спонзорство) без одговарајућег планског финансирања у дужем временском периоду немогуће је изградити стабилну политику набавке серијских публикација и постићи најделотворније коришћење овог фонда.

Као могућност превазилажења проблема недовољног и нередовног финансирања и *Смернице* и *Стандарди за народне библиотеке* препоручују да библиотеке једног округа успоставе сарадњу у погледу набавне политике, да координирају и специјализују набавку периодичних публикација према општим потребама округа и специјалним потребама општине, како би се избегла непотребна дуплирања у набавци и осигурала рационална набавка од интереса за цео округ и обезбедио одговарајући пораст и разноврсност фондова.

Врло је важно да јавне библиотеке тачно одреде које ће наслове набављати за библиотеку, а које од тих наслова ће трајно задржавати у фонду. Треба обезбедити што већи број наслова серијских публикација, али фонд не треба оптерећивати тако што ће се сви наслови чувати. Библиотека може, на пример, да набавља десетак наслова дневних новина, а да се одлучи само за један наслов који ће задржавати трајно. Одлуку о томе које публикације библиотека набавља, а које задржава и трајно укључује у фонд треба писмено уобличити и ставити на верификацију органу који управља библиотеком. Овакав писмени документ важан је за библиотеку јер тачно утврђује принципе набавне политике, не дозвољава импровизације у набавци и ослобађа библиотечке раднике обавезе да објашњавају корисницима зашто се набављају баш те публикације.

Стручна обрада

Све информације које поседује једна јавна библиотека треба што пре да се ставе на располагање корисницима, независно од формата у којем се налазе. Због тога у најкраћем могућем року библиотека треба да класификује и каталогизује своје изворе према прихваћеним међународним и националним библиографским стандардима. Када говоримо о фондовима периодике у јавним библиотекама Републике Србије говоримо о потреби да се он коначно дефинише, пречисти, инвентарише и обради по стандардима. Тренутно, превасходан задатак библиотека је да стручно обраде серијске публикације, инвентаришу их и формирају каталоге серијских публикација (најпре насловне – азбучне или абecedне) и тако тај део фонда учине приступачнијим читаоцима. Евидентирање серијских публикација је потпуно само ако се води упоредо 1) у инвентарној књизи, 2) у картотеци периодике и 3) у каталогу наслова. Поред каталога наслова и, евентуално, стручног каталога, било би добро да се макар у већим јавним библиотекама један број наслова серијских публикација и садржински (аналитички) обради.

Електронски каталози периодике су неминовност која се појављује као саставни део јединственог решења аутоматске обраде података у оквиру библиотечке делатности јавних библиотека. С обзиром да се у многим јавним библиотекама периодика до сада није инвентарисала нити се каталошки обрађивала, препоручује се библиотекама да се интензивира рад на формирању електронског каталога периодике у одговарајућем библиотечком софтверском

пакету који ће обухватити евиденцију, инвентарисање и каталошку обраду и поред тога бити доступан и корисницима. Притом се препоручује да се најпре обради локална штампа, затим текућа периодика и наслови који се често користе, да би се временом у електронски каталог унео целокупан фонд периодике одређене библиотеке.

Заштита

Препоручује се да се поред класичних начина заштите серијских публикација коричењем и фасциклирањем, настави и даље развија пројекат дигиталних библиотека и стварања организованих дигитализованих збирки у сарадњи са Народном библиотеком Србије.

Коришћење

У циљу промовисања и популарисања фонда серијских публикација корисно би било чешће организовати тематске изложбе – за одрасле, децу и ученике; ово би могао да буде и добар повод да се серијске публикације стручно обраде и да се комплетирају фондови; изложбе би, уз то, привукле и већи број корисника периодичних издања.

Пошто ни једна јавна библиотека не може обезбедити фонд периодике који ће у сваком тренутку бити довољан да би се задовољиле све потребе њених корисника, неопходно је успоставити ефикасан систем међубиблиотечке позајмице између јавних и свих других типова библиотека.

У новије време све чешће се постављају питања регулисања прописа о копирајту, нарочито оних који се односе на електронске публикације. Ови прописи изузетно су важни за јавне библиотеке па библиотечки радници треба да буду у току са прописима, да пруже подршку прописима о копирајту који имају уравнотежен однос измађу права стваралаца и потреба корисника – библиотечка удружења треба да учествују у припремању закона о копирајту.

Ревизија и отпис

IFLA/UNESCO Смернице за развој јавних библиотека саветују да велика колекција није исто што и добра колекција, да је много важније од величине да ли колекција одговара потребама локалне заједнице па се тако потврђују прописи *Закона о библиотечкој делатности* и наших националних *Стандарда* о потреби редовног обављања ревизије фондова.

Приликом ревизије фонда треба се руководити унапред дефинисаним принципима и методама бирања и отписивања грађе:

- треба отписивати референсну периодику, као што су застарели адресари, статистички и школски извештаји, водичи...
- препоручује се да се политика задржавања/отписа фонда библиотеке претходно размотри и усклади са другим библиотекама
- отпис треба пажљиво обављати код стране периодике, јер чак и застарела грађа може бити вредна

- пратити коришћеност: цитираност, фотокопирање прилога и међубиблиотечка позајмица
- релевантност – обратити пажњу на основне публикације из неке области
- доступност – чињеница да се наслов може добити и из неке друге библиотеке у окружењу
- алтернативни облици периодике – електронске верзије, кориснички сервиси, микроформе

Коришћење нових облика периодике

Поред класичних (штампаних) облика серијских публикација у јавним библиотекама треба омогућити и приступ електронским изворима, укључујући онлајн приступ часописима, базама података и другим изворима информација. У ту сврху јавне библиотеке треба да обезбеде слободан приступ Интернету за своје кориснике, што захтева планирање финансијских средстава за набавку, замену или надоградњу постојеће технолошке опреме.

Електронске серијске публикације које су у Републици Србији на располагању корисницима обухватају: електронске новине (дневне листове и недељнике), магazine, часописе, адресаре, дигитализоване текстове закона, архивске збирке, документације. Преко Интернета су читаоцима доступни сви домаћи дневни листови и Интернет издања многих недељних и локалних листова; и серијске публикације тренутног, углавном пролазног садржаја као што су билтени, листови радних организација, удружења, разни огласници, рекламни листови и водичи нашле су се на Интернету. Онлајн магaзини на Интернету су све бројнији и технички су све квалитетнији. Најчешће су забавни, информативни, хумористички и сатирични, ту су и дечји, из области културе и уметности, научно-популарни, политички, војни или специјализовани. Ове електронске публикације најчешће личе на традиционалне (штампане), с тим што их је компјутерска технологија обогатила комбинацијом текста, звука и покретних слика, а ту су и наслови који не постоје у штампаној, већ само у електронској форми.

Поред редовног објављивања стручних и научних часописа доступне су и електронске верзије ранијих бројева водећих издања универзитета, часописа из области друштвених и хуманистичких наука, из области библиотекарства и информатике, часописа из културе и уметности, из области књижевности, филологије и лингвистике, религије, часописа из економије, законских прописа, часописа из природно-математичких наука, медицине и технике.

Електронске публикације, и поред својих мањкавости, имају бројне предности над штампаним верзијама - док штампану свеску у једном тренутку може да чита само један корисник, електронској верзији у исто време може да приступи више читалаца. Приступ већини онлајн-публикација је потпуно бесплатан. Магaзини и часописи затвореног типа захтевају претплату, па се њиховом садржају приступа тек након провере корисничког имена и лозинке или се шаљу на електронску адресу претплатника. У неким случајевима су различите цене за појединачне кориснике и за институције (рецимо библиотеке). Претплата на електронско издање обично је, ипак, много нижа него за штампано, па је

информисање преко Интернета далеко повољније, чак и ако урачунамо утрошене телефонске импулсе и сате на мрежи. Код неких публикација део текстова је доступан бесплатно, а преостали текстови доступни су само претплатницима. Неки издавачи дозвољавају бесплатан приступ само садржају текућег годишта, док остале текстове у виду апстракта нуде као могућност наручивања преко Интернета. Скоро увек је доступан садржај, често и апстракт, а најређе интегрални текст.

Ради постизања веће ефикасности у раду и јефтинијег коришћења електронских извора библиотеке се организују у конзорцијуме, као савремени облик међубиблиотечке сарадње. Основне услуге које пружају конзорцијуми су приступ електронским часописима, базама података и преузимање пуног текста чланака. Овакав облик организовања библиотека представља КоБСОН – Конзорцијум библиотека Србије за обједињену набавку. Основни циљеви удруживања библиотека у овај конзорцијум су: набавка страних научних информација, прелазак са папирних издања на електронска и унапређење приступа електронским публикацијама. Систем претплате финансира се преко Министарства за науку, технологије и развој Републике Србије. Тренутно је на располагању око 17.000 часописа који су доступни преко 20 сервиса.

Једна од значајних регионална база података о електронским издањима часописа је и база података *Комуникација*²³ која садржи електронска издања тридесетак водећих часописа из свих области и дисциплина и пружа могућност претраживања повезивањем на линкове око 60 часописа из Србије и Црне Горе, Хрватске, Словеније, Македоније, Француске.

Од 2005. године на располагању корисницима јавних библиотека је Ебарт база - електронска новинска архива Ебарт Медијске документације, база текстова сакупљаних из 18 најважнијих националних штампаних медија у Србији доступна корисницима народних библиотека у 24 града широм Србије.

Од 2006. године новост за кориснике је Дубоки каталог Народне библиотеке Србије, то јест могућност преузимања тражених публикација у дигиталном пуном формату директно из библиографског записа у електронском каталогу – на располагању су дигитализоване књиге, ретки рукописи, часописи, научни чланци, географске карте, графике и музички звучни записи. Документу се приступа врло брзо и једноставно преко Интернет адресе или DOI броја која су саставни део библиографског описа у електронском каталогу.

Интернет издања имају и периодичне публикације које су издања јавних библиотека: *Новине Београдског читалишта* (Библиотека града Београда), *Повеља* и додатак *Препоручено* (Народна библиотека “Стефан Првовенчани” Краљево), *Глас библиотеке* и *Библиографија часописа Градац* (Градска библиотека Чачак), *Међај* (Народна библиотека Ужице), *Подгорац* (Народна библиотека Осечина), *Библиотечки билтен* (Градска библиотека Вршац).

²³ <http://www.sac.org.yu/komunikacija/>

У Народној библиотеци Србије изграђена је Дигитална библиотека у складу са принципима отвореног приступа знању и информацијама. Дигитализована грађа из колекција Народне библиотеке Србије представља јавно национално добро и сви фајлови се бесплатно могу користити у образовне, културне и научно истраживачке сврхе. У оквиру Дигиталне библиотеке НБС дигитализовани су следећи наслови серијских публикација: *Политика* (1904-1941), *Зенит* (1921-1926), *Београдске илустроване новине* (1866), *Српске илустроване новине* (1881-1882), *Гласник Народне библиотеке Србије* и *Археографски прилози*.

Литература:

- Бараћ Драган: *Коментар закона о библиотечкој делатности са пратећим прописима*. – Београд : Народна библиотека Србије, 1995.
- Булатовић Бранка: Серијске публикације у јавним библиотекама. – У: *Јавне библиотеке*. – ISSN 1452-1253. – Год. 1, бр. 1 (2005), стр. 33-34.
- Вукићевић Дејан: Анализа завичајних фондова матичних библиотека у централној Србији. – У: *Бележница*. – ISSN 1451-2379. – Год. 8, бр. 15 (лето/зима 2006), стр. 21-25.
- Вукотић Бојана, Марковић Ратко: Регионалне (завичајне) библиографије периодике. - У: *Сусрети библиографа '95*. – Инђија : Народна библиотека “Др Ђорђе Натошевић, 1996, стр. 117-126.
- Вучковић Жељко: *Ка савременој библиотеци*. – Нови Сад : Библиотека Матице српске, 1997. (Стр. 58-64: Комуникацијска функција научних часописа)
- ISBD(CR) : Међународни стандардни библиографски опис серијских публикација и других континуираних извора : прерађено издање ISBD(S) Међународни стандардни библиографски опис серијских публикација. – Београд : Народна библиотека Србије, 2004.
- *IFLA/UNESCO смернице за развој јавних библиотека / у име Секције јавних библиотека припремила Радна група којом је председавао Филип Цил ; [преводилац Гордана Љубановић]*. – Београд : Народна библиотека Србије : Библиотека града Београда, 2005.
- Малешевић Наташа: Организациона структура матичних библиотека : покушај анализе. – У: *Бележница*. – ISSN 1451-2379. – Год. 8, бр. 15 (лето/зима 2006), стр. 26-28
- Месећ Ђурђа: *Народне библиотеке у Југославији : дисертација*. – Београд : [с.н.], 1990.
- *Обим и структура библиотечке делатности у СР Србији ван територија САП у 1982. години* : [радни материјал]. – Београд : Народна библиотека Србије, 1985.
- Szilvássy Judith: *Basic serials management handbook*. - Revised ed. - München [etc.] : K. G. Saur, 1996.
- Стаматовић Десанка: *Читалишта у Србији у XIX веку*. – Београд : Народна библиотека Србије, 1984.
- Стандарди за народне библиотеке / приређивачи Лепосава Чукић и Ана Церанић. – У: *Заједница библиотека*. – ISSN 0351-2061. – Год. 15, бр. 1/4 (1987), стр. 35-73.
- Шекуларец Владимир: Мрежа јавних библиотека у Србији у 2005. години. - http://www.nbs.bg.ac.yu/view_file.php?file_id=1554